

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Konflikt skautské myšlenky s komunistickou ideologií

Skauting v Olomouci očima pamětníků v 50.-80. letech 20. století

Bakalářská diplomová práce

Studijní obor: Archivnictví-Historie

Vypracovala: Eliška Starostová

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D.

Olomouc 2018

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Konflikt skautské myšlenky s komunistickou ideologií – Skauting v Olomouci očima pamětníků v 50.-80. letech 20. století“ vypracovala podle svého nejlepšího svědomí samostatně, s použitím citované literatury a pramenů.

V Bělkovicích-Lašřanech, dne 9. května _____

Eliška Starostová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní doc. Mgr. Radmile Švaříčkové Slabákové, Ph.D. za vytrvalé vedení mé bakalářské práce. Dále také skautským bratrům Liboru Kvapilovi, Zdeňkovi Šobrovi a Josefovi Červinkovi, za skautskou pomocnou ruku a nekonečnou trpělivost při společných rozhovorech.

Anotace

Tématem bakalářské práce je myšlenkový konflikt skautingu s komunistickou ideologií v Československu v padesátých až osmdesátých letech dvacátého století. Dále pak výzkum za spolupráce tří pamětníků, pomocí metody orální historie, který má mapovat existenci skautského hnutí v Olomouci během komunistického režimu. Předmětem zkoumání je jednak činnost českého Junáka v době znovuoobnovení z let (1968-1970), ale také skautská neoficiální existence po jeho opětovném rozpuštění v roce 1970.

Annotation

Title: The Conflict of Scout Ideas and Communist Ideology – Scouting in Olomouc in the Oral History Accounts from the 1950s to the 1980s

This work deals with the conflict between the ideals of the scout organisation and the ideology of the communism in the Czechoslovakia from the fifties till the eighties of the twentieth century. The bachelor work's research, which includes the information obtained by three witnesses, is based on the oral historical methodology and it is supposed to inform the reader about the existence of the Scout Movement in Olomouc during the communist era. The research focuses not only on the activity of Czech Junak during the period of reestablishment (1968-1970) but also on the non-official existence of Scout organisation after the new abolishment in 1970.

Obsah

Úvod	5
1 Stručný vývoj skautské organizace do roku 1950	15
1.1 Ve světě	15
1.2 Počátky českého hnutí	16
1.3 První světová válka	19
1.4 První republika (1918-1938)	21
1.5 Druhá světová válka (1939-1945).....	24
1.6 Od demokracie k socialismu (1945-1950).....	27
2 Skauting vs. komunistická ideologie.....	30
2.1 Metoda skautské výchovy	30
2.2 Družinový systém	33
2.3 Apolitičnost	35
3 Skauting v Olomouci v padesátých až osmdesátých letech z pohledu pamětníků.....	37
3.1 Cesta k pražskému jaru	37
3.2 Od obnovení k rozpuštění (1968-1970)	41
3.3 Normalizace a poslední léta režimu (1970-1989)	46
3.3.1 Skautský pionýr	46
3.3.2 Griffinova „Trojka“	49
3.3.3 Olomoucký neorganizovaný skauting	51
3.3.4 Dovětek autorky.....	54
Závěr.....	55
Seznam použité literatury a pramenů.....	57

Úvod

„Skautování shrnuje výhody a přednosti všech způsobů činné a tělesné výchovy a přimyká se co nejlépe k zvláštnostem, anebo lépe řečeno, ke specifickým vlastnostem psychického, mravního a sociálního života v chlapectví.“¹

Skaut, skauting, je celosvětové hnutí, zaměřující se na vzdělávání a psychickou i fyzickou výchovu mladých lidí. Do jeho činnosti je po celém světě zapojeno kolem 40 miliónů dobrovolníků všech věkových kategorií. Svou historii píše od roku 1907, kdy zakladatel skautingu Robert Baden-Powell (1857-1941) uspořádal v Anglii historicky první skautský tábor.

Celosvětový skauting je v současnosti reprezentován dvěma hlavními organizacemi, WOSM (World organization of the Scout Movement = Světová organizace skautského hnutí) a WAGGGS (World Association of Girl Guides and Girl Scouts = Světové sdružení skautek).

Tak jako i jinde ve světě, existuje v České republice mnoho spolků, jež jsou součástí skautského hnutí, nicméně pouze Junák – český skaut je členem výše zmiňovaných světových skautských organizací. V současné době (k roku 2018) je v České republice registrováno 60 522 členů.²

Vnitřní struktura je dělena na oddíly, které jsou složeny z jednotlivých družin (nejmenší organizační jednotka). Spojením několika oddílů vzniká středisko. Jednotlivá střediska i oddíly, pod nimi sdružené, mají přiřazena čísla, která je identifikují. V praktickém příkladu uvedu dnes existující 4. středisko Mjr. Karla Haase, ve kterém jsou tyto oddíly: 3. roj světlušek Světýlka, 3. smečka vlčat, 6. dívčí oddíl Švestka a 20. oddíl Králováci (jednotlivé oddíly pod sebou mají každý několik družin). Čísla byla původně oddílům a střediskům řazena postupně v logické návaznosti při jejich založení, nicméně v rámci historického vývoje, kdy některé oddíly a střediska zanikaly a jiné vznikaly, není zde dnes již patrná logická

¹ SVOJŠÍK, A. B.: *Základy junáctví*. 3. nezměněn. vyd. podle r. 1912, Praha 1991, s. 54.

² Skaut: *Zajímavá fakta a čísla*. In: <https://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/fakta-cisla> [cit. 9. 5. 2018]

posloupnost. Tento popis vnitřního uspořádání organizace by měl pomoci orientovat se ve skautské terminologii.

Ve své bakalářské práci se budu věnovat problematice skautských hodnot a jejich konfliktu s komunistickým režimem v Československu v padesátých až osmdesátých letech. Téma je to komplikované, a to z několika důvodů. Tím nejvýraznějším je celková zaujatost a zkreslenost názorů všech stran a aktérů, neboť každý člověk si svůj názor vytváří z jiných životních zkušeností. Jako aktivní skaut mám výhodu v orientaci v této specifické kultuře, avšak ze stejného důvodu bych sama mohla podlehnout jisté zaujatosti. Proto mým záměrem bude se co možná nejvíce přiblížit objektivnímu hodnocení a kritickému srovnání svědeckých výpovědí s archivními materiály a jinými prameny.

Pokud jde o konflikt skautského hnutí s komunistickým režimem, jde o zcela základní myšlenku. Skaut je totiž společenstvo v první řadě vybudované na demokratických hodnotách, zakládající si na své apolitičnosti. Z toho tedy plyne, že ať už se jednalo o nacismus či socialismus, oběma totalitním režimům z minulého století byl spolek zaměřený na organizaci a vzdělávání mládeže v duchu demokratickém trnem v oku.

Komunistický režim tedy nebyl nakloněn skautské myšlence a svou totalitní podstatou se postavil do pravé opozice. Mým záměrem je pokusit se poodhalit, jakým způsobem komunistický režim v druhé polovině dvacátého století ovlivnil cestu, kterou se český skauting ubíral a ubírá.

V rámci tématu jsem se zaměřila na oblast Olomouce, ale v mnohých aspektech se dá říci, že se tento vývoj ztotožňuje s vývojem obecným. Pro svou práci jsem si zvolila metodu kvalitativního výzkumu orální historie, neboť osobní svědectví mohou být cenným pramenem informací, a to zvláště v případech, kdy je množství archivních pramenů omezené a mohou nabídnout rozmanité úhly pohledů.

Mým záměrem bylo nalézt tři pamětníky, kteří prožili většinu svého života ve spojení se skautskou komunitou, aktivně vyvíjeli činnost v oblasti olomouckého skautingu, a to i v období, kdy skauting podle oficiální ideologie komunistického režimu neexistoval.

Při zpracovávání jednotlivých svědectví jsem postupovala podle platných pravidel práce s orální historií, přičemž jsem vycházela ze dvou publikací *Třetí strana trojúhelníku*³ a *Biografická metoda a metoda orální historie*.⁴ Pro účely bakalářské práce mi byl ode všech narátorů udělen tzv. informovaný souhlas, v němž souhlasí s uvedením celého jména i skautské přezdívky.

První kontakt jsem získala na Libora Kvapila – Sira, který je dědečkem mé oddílové vedoucí Zuzany Kvapilové – Plamínka. V rámci našeho prvního setkání jsem získala kontakty na dva z jeho přátel Zdeňka Šobra – Fila a Josefa Červinky – Grifína, se kterými se stýkal a spolupracoval v mnou sledovaném období.

Libor Kvapil a Zdeněk Šobr pochází z Olomouce a oba se ke skautingu dostali v prvních letech po druhé světové válce (Libor Kvapil v roce 1945 a Zdeněk Šobr o dva roky později), tedy v letech, pro které je velice typický velký nárůst členské základny, neboť skautská organizace byla spolu s dalšími spolky symbolem demokracie a svobody. Nicméně většina jejich skautských zkušeností proběhla za období socialismu. Po prvním skautském zákazu v roce 1950 se oba zapojili, coby členové ve věku 12-13 let, do jediné ilegální družiny, která krátce v této době v Olomouci existovala (družina Tygrů pod 1. chlapeckým oddílem).

V době padesátých a šedesátých let (do roku 1968) aktivní skauting neprovozovali, věnovali se studiu, nicméně udržovali skautská přátelství. V období uvolňování režimu v roce 1968 se aktivně zapojili do znovuoobnovení Junácké organizace. Zdeněk Šobr – Fil převzal vedení 8. chlapeckého oddílu a Libor Kvapil – Sir se zapojil do znovuoobnovení Jesenické lesní školy.⁵ S nástupem sedmdesátých let a tzv. období normalizace, se opět Junák stal organizací státu nebezpečnou, proto byl opět rozpuštěn.

V sedmdesátých a osmdesátých letech se kolem Libora Kvapila a Zdeňka Šobra vytvořila skupina dospělých skautů (tzv. oldskautů), která se pravidelně scházela,

³ VANĚK, M. – MÜCKE, P.: *Třetí strana trojúhelníku*. 2. vyd. Praha 2015.

⁴ NOSKOVÁ, J.: *Biografická metoda a metoda orální historie*. Brno 2014.

⁵ Jedná se o skautskou školu, pořádající vzdělávací akce pro vedoucí. Založena byla v roce 1946. Svou činnost vyvíjela v letech 1946-1948, 1968-1969 a 1991 až po současnost.

ROZSÍVAL, Š.: *O Jesenické lesní škole*. In: <https://jels.skauting.cz/> [cit. 14. 5. 2018]

často také u Libora Kvapila na chalupě. Na těchto sešlostech se probíhaly filozofické rozpravy o skautských myšlenkových základech a skautingu coby životního stylu. V rámci těchto sešlostí na chalupě Libora Kvapila také došlo ke dvěma tajným skautským slibům, které v roce 1986 neušli pozornosti státních úřadů. Není známo, jakým způsobem došlo k úniku, ale situace vyústila ve výslech několika skautů, kteří se účastnili těchto sešlostí. Jednalo se o Zdeňka Šobra – Fila, Ladislav Ruska – Šamana a Josefa Červinka – Grifina. Výslech se odehrál na stanici olomoucké Státní bezpečnosti na dnešním Žižkově náměstí v červnu 1986. V archivu bezpečnostních složek bohužel nebyl nalezen žádný spis či dokument vztahující se k tomuto případu, nicméně ze svědectví zúčastněných vyplývá, že předmětem vyšetřování byly právě tajné sliby a osoba Libora Kvapila.

Po pádu socialismu a tentokrát posledním znovuobnovení Junáka, byli Libor Kvapil a Zdeněk Šobr vyznamenáni jedním z nejvyšších skautských ocenění, a to členstvím ve Svojsíkově oddílu. Jedná se o čestnou jednotku oldskautů, kteří se svou celoživotní prací zasloužili o skauting, jejíž pomyslným vůdcem je zakladatel českého skautingu Antonín Benjamin Svojsík. Minimální věk pro udělení tohoto vyznamenání je šedesát let. Členství je doživotní nicméně ukládá také povinnost ve skautské činnosti i nadále pokračovat. To se děje hlavně formou besed, jenž členové Svojsíkova oddílu pořádají pro mladé skauty, také jejich činností v rámci jednotlivých družin Svojsíkova oddílu (pro oblast Olomoucka je to tzv. Hanácká družina, kterou vede Zdeněk Šobr – Fil) nebo svými poradními hlasy při skautských shromážděních.⁶ Libor Kvapil i Zdeněk Šobr dodnes jezdí na návštěvy táborů či Jesenické lesní školy, kde se zapojují do přípravy některých programů.

Třetím bratrem, který se zapojil do kvalitativního výzkumu k mé bakalářské práci, je Josef Červinka – Griffin. Jeho skautská historie je v některých aspektech rozdílná od té, kterou prožili Libor Kvapil a Zdeněk Šobr.

Josef Červinka pochází z Karviné, kde od roku 1964 vedl pod organizací TOM (Turistické oddíly mládeže) oddíl zvaný „Karvinská Trojka.“ Při obnovení Junáka v roce 1968 přešel karvinský oddíl pod skautskou organizaci, ale v roce 1970, těsně

⁶ Kompletní historie Svojsíkova oddílu je k nalezení zde: JECH, V.: *Svojsíkův oddíl: Historie*. In: <http://www.so-novinky.obadalek.cz/svojsikuv-oddil/> [cit. 11. 5. 2018]

před jejím opětovným rozpuštěním, přešel zpět pod organizaci TOM. V roce 1982 se Josef Červinka i s rodinou přestěhoval do Olomouce, kde po vzoru Karviné založil „Olomouckou Trojku“. Oba oddíly pak dlouhodobě spolupracovaly a spolupracují dodnes. Olomoucká Trojka byla také zaštitěna organizací TOM vedenou pod Tělovýchovnou jednotou n. p. Zora. TOM byl jednou z možností, kam se mohly oddíly „skautského typu“ ukrýt poté, co byl Junák oficiálně rozpuštěn.

Velkým vzorem Josefa Červinky byl Jaroslav Foglar – Jestřáb, skautský spisovatel, který byl dlouholetým vůdcem „Pražské dvojky“. Měl možnost navštívit jeho pražský oddíl a převzít tak Foglarovu metodu vedení, která vycházela jednak ze skautských myšlenek a zároveň programy byly vystavěny na dobrodružných hrách z Foglarových knih. Oba Červinkovy oddíly (Karvinská i Olomoucká Trojka) vycházely z tohoto vzoru.

Po jeho příchodu do Olomouce navázal přátelství s Liborem Kvapilem – Sirem, neboť přijal Liborova syna do svého oddílu. Poté byl přizván do oné skupiny oldskautů, kde se zúčastnil tří schůzek, nicméně kvůli zodpovědnosti za oddíl a jeho členy, se rozhodl v setkávání nepokračovat. Naneštěstí zrovna v této době probíhalo vyšetřování kolem této skupiny oldskautů, a proto byl i Josef Červinka povolán k výsledku.

Po revolučním ukončení komunistického režimu, přešel oddíl „Olomoucká Trojka“ zpočátku roku 1990 pod organizaci Junák. Josef Červinka vedl oddíl do roku 1996, ten v Olomouci dodnes funguje pod 7. střediskem Žlutý kvítek.⁷

Jedním z důvodů, proč jsem si zvolila právě metodu orální historie je to, že nám umožňuje vidět skutečné životy. V dávné historii člověk zapomíná, že za čísla, událostmi a letopočty se ukrývají skuteční lidé, kteří žili a umírali. Tento osobní přístup samozřejmě může být výhodou i nevýhodou, neboť jak jsem již výše uvedla, lidská paměť umí být zrádná a je jen otázkou autorit z řad historiků, zda by se měla skutečná historie snažit být striktně objektivní nebo si může dovolit připustit i trochu té lidskosti, které se tak či tak nevyhne.

⁷ Olomoucká Trojka: *Stručná historie oddílu*. In: <http://olomouckatrojka.wz.cz/index.php> [cit. 11. 5. 2018]

V rámci spolupráce s pamětníky jsem si vytyčila cíl jednak na základě jejich vzpomínek popsat skautskou situaci v Olomouci za socialismu a doplnit je také kontextem získaným z literatury, dále popsat a analyzovat jejich prožitky a osobní vnímání událostí, které se za komunistického režimu skautingu dotýkaly.

Mým záměrem bude hledání rovnováhy mezi subjektivním svědectvím a jeho kritickým hodnocením pomocí zkoumání pramenů ať už předložených samotnými pamětníky, či archiválií, jež se nachází v archivech.

Jelikož skauting existoval i v době jeho zákazu, byl často ukryt pod jinými dětskými organizacemi (v Olomouci většina takto fungujících oddílů vstoupila pod záštitu pionýrské organizace a vytvořila tzv. pionýrské oddíly „skautského typu“, další možnost byla organizace TOM). Komplikací při dohledávání archivního materiálu je tedy to, že neexistuje jednotný archivní fond. Například pionýrské oddíly (PO) „skautského typu“ byly registrovány pod jednotlivými školami (škola na Tererově náměstí, na Kosinově ulici, na Tř. Svornosti, Na Vozovce a Zeyerova škola), které si vedly vlastní kroniky. Ve Státním okresním archivu Olomouc existuje soupis těchto školních kronik. Dokonce byla v sedmdesátých a osmdesátých letech taková praxe, že některé kroniky byly vedené jako školní, ale ve skutečnosti se jednalo „pouze“ o kroniky pionýrských oddílů. To však není případ ani jedné z výše uvedených škol. Z dochovaných kronik se mi podařilo dohledat kroniky škol Na Vozovce (78. PO skupina, která později přešla pod Střední odborné učiliště na Kosinově ulici),⁸ ZŠ na Třídě Svornosti (6. oddíl Setonovci)⁹ a ZŠ Bratří Cerviů na Tererově náměstí (kde po sloučení 3. a 7. oddílu existoval oddíl tzv. „Bílý kruh“).¹⁰

Obsažnost a podrobnost zápisů týkajících se činnosti PO na jmenovaných školách se různí. Zatímco v kronice ZŠ na Tř. Svornosti je pravidelně necháván PO jeden odstavec, ZŠ Na Vozovce a ZŠ Bratří Cerviů nechává naopak prostor v rozmezí 1/2 stran.

⁸ Státní okresní archiv Olomouc (dále SOKA Olomouc), fond M 5-65 Základní devítiletá škola, 1. -5. ročník, Olomouc, Na Vozovce, NAD 305, kronika inv. č. 1.

⁹ SOKA Olomouc, fond M 5-124 Základní škola Olomouc, tř. Svornosti, NAD 2336, kronika inv. č. 1.

¹⁰ SOKA Olomouc, fond M 5-120 Základní škola Olomouc, Tererovo nám. NAD 2326, kronika inv. č. 1, inv. č. 2, inv. č. 3.

Dalším archivním zdrojem, tentokrát spíše obecných informací, je fond Státního okresního archivu Olomouc *Okresní dům pionýrů a mládeže (1958-1971)*.¹¹ Fond obsahuje 115 úředních knih (převážně deníky jednotlivých kroužků) a dále 3 kartony spisového materiálu, který nejčastěji obsahuje čtvrtletní pracovní plány, okresní pionýrské zážitkové akce a soutěže, přípravy kurzů pro pionýrské vedoucí a hodnocení práce.¹² Fond nám tedy dá jistý vhled do činnosti pionýrské organizace, pod kterou se některé skautské oddíly po roce 1970 začlenily.

Také, jak jsem výše uvedla, byl učiněn pokus dohledat v Archivu bezpečnostních složek dokumentaci k výsledkům Zdeňka Šobra, Josefa Červinky a Ladislava Ruska, jež se odehrály v červnu roku 1986, ale žádné spisy týkající se tohoto případu nebyly nalezeny.

Dále mi bylo umožněno nahlédnout do kronik uložených nikoliv v archivu, ale u samotných pamětníků. První z nich je kronika tajné družiny Tygrů, která je uložena u Libora Kvapila, ale psaná byla družinovým kronikářem Zdeňkem Šobrem.¹³ Kronika mapuje období existence družiny, a to od první schůzky, která se uskutečnila dne 15. prosince 1950 až do ukončení činnosti 26. dubna 1951. Najdeme v ní informace o přicházejících a odcházejících členech, o práci družiny při zvelebování klubovny, o její konspirační skautské činnosti, hrách a programech.

Také se dochovala kompletní řada kronik Olomoucké Trojky ze sledovaného období let 1982-1989. Psány jsou na stroji, doplněné mnohými ilustracemi a jsou uloženy u Josefa Červinky (po osobní domluvě jsou dostupné v elektronické podobě). Nalezneme v nich podrobné popisy oddílových akcí, výprav, táborů a her.

Další neoddělitelnou součástí je práce s příslušnou literaturou, zabývající se určeným tématem. V tomto konkrétním případě se literatura dělí na odbornou, jež popisuje historické události a komunistický režim v Československu a literaturou skautskou, mapující vývoj skautského hnutí u nás i ve světě. Právě skautskou literaturu je třeba podrobit kritickému rozboru, neboť publikace jsou často psány formou populárně naučnou a také většina autorů pochází z řad samotných skautů, z nichž

¹¹ SOKA Olomouc, fond M 5-106 Okresní dům pionýrů a mládeže Olomouc, NAD 346.

¹² SOKA Olomouc, fond M 5-106 Okresní dům pionýrů a mládeže Olomouc, NAD 346, dílčí inventář č. 1609, s. 11.

¹³ 1. oddíl, Družina Tygrů: kronika (1950-1951), Olomouc (nearchivováno).

jen drobná část absolvovala historické vzdělání. Mnozí se tak neubránili přílišné subjektivitě při hodnocení morálních dilemat, které z období komunistického režimu pociťujeme dodnes. Dilematy je myšleno to, že se mezi skauty našlo mnoho takových, kteří vstoupili do KSČ. Někteří tak učinili ze strachu o zaměstnání, či budoucnost svých dětí, jiní z touhy po kariéřním růstu. Těžko se hodnotí oprávněnost toho, že se přihlásili k ideologii popírající základní skautské myšlenky, nicméně to vzbuzuje silnou kritiku u skautů, kteří nátlaku režimu nepodlehli. Příkladem takovéto výrazně subjektivní kritiky je kniha Karla Lešanovského *Komunismus a skauti-komunisté*.¹⁴ Další publikace jako je například *Hledání zaváté stezky* od Milana Svobody¹⁵, mapuje období historie českého skautingu (od počátku 1911 po rok 1970) s větší dávkou objektivitu, ačkoliv i zde dochází při hodnocení historických událostí k zaujatosti, nicméně obsahuje citační aparát, což zvyšuje její vypovídací hodnotu.

Kniha Milana Ticháka *Po stopách skautů na Olomoucku* se podle vlastních slov autora nesnaží být historickou odbornou prací, nicméně se nejedná ani o „kratochvílné čtení s pomocí berličky básnické licence.“¹⁶ Autor sám poukazuje na pramenné nedostatky, neboť není mnoho dochovaného archivního materiálu. Kvalitu publikace bych vyzdvihla v jejím přehledném soupisu skautských oddílů a jejich vůdců, které obnovily svou činnost v roce 1968. Jedná se o jediný soupis, na který jsem při studiu narazila. Shoduje se také s výpovědí pamětníků, ačkoliv jejich svědectví nebyla zaměřená na výčet jednotlivých oddílů, proto se jedná spíše o občasné zmínky. Olomouckými oddíly, jež vyvíjely činnost v sedmdesátých a osmdesátých letech se zabývá práce jednoho z výrazných aktérů olomouckého skautingu Lubomíra Kantora – Čibiho (1937-2016). Spis nese název *Potemnělá lilie*¹⁷ a byl sepsán na základě osobních vzpomínek v roce 2013. Knižně nebyl vydán, nicméně je celý dostupný v elektronické podobě na internetových stránkách.¹⁸ Nutno přiznat, že stylisticky je tato práce poněkud chaotická, nicméně jsou zde uvedené konkrétní příklady pionýrských oddílů „skautského typu“. Činnost některých z nich byla dohledána ve výše uvedených školních kronikách. Jiné publikace či odborné práce

¹⁴ LEŠANOSVKÝ, K.: *Komunismus a skauti-komunisté*. Praha 2014. s. 5.

¹⁵ SVOBODA, M.: *Hledání zaváté stezky*. Praha 1994.

¹⁶ TICHÁK, M.: *Po stopách skautů na Olomoucku*. Olomouc 1994, s. 91.

¹⁷ KANTOR, L.: *Potemnělá lilie*. Olomouc 2013, 11 s. (nepublikovaná práce)

¹⁸ KANTOR, Lumír: *Lubomír Kantor – Čibi, Čibiabos. Skaut, muzikant a učitel. A můj táta*. In: <https://www.lumirkantor.cz/cibiabos/> [cit. 6. 5. 2018]

zabývající se skautingem na Olomoucku v období socialismu se mi nepodařilo vypátrat.

Velkou oporou pro mapování jednotlivých historických událostí v rámci skautského hnutí je ublikace jejímž autorem je Bruno Břečka, vzniklá s podporou Historické komise Ústřední rady Českého JUNÁKA, *Kronika čs. Skautského hnutí*.¹⁹ Jedná se o výčet faktických událostí, které jsou zasazeny do historického kontextu, bez jejich subjektivního hodnocení, což pro sestavení historického rámce bylo velkým přínosem. Poslední skautskou publikací, jež jsem využila bylo *Skautské století*²⁰ od Romana Šatora, Václava Noska, Slavomila Janova a Václava Dostála, která vznikla v rámci stejnojmenného projektu ke stému výročí založení české skautské organizace. Jedná se sice o práci populárně naučnou, zjednodušenou tak, aby byla lákavá pro všechny generace čtenářů, avšak její výhodu vidím v široké fotografické dokumentaci, která zvyšuje její názornost.

Výhodou práce se skautskými autory je jejich zasvěcenost do této kultury, která může být pro lajka těžko uchopitelná. Druhou stranou mince, jak jsem výše popsala, může být nedostatek zkušeností s prací historika a v neposlední řadě osobní zaujatost.

Na téma bakalářské práce mne přivedl právě projekt Skautské století, který se zaměřuje na oblast orální historie. Cílem je zmapovat dějiny československého a českého skautingu a zároveň vytvořit internetovou sbírku svědectví skautských pamětníků, která nyní čítá 214 životních příběhů.²¹ Iniciátorům tohoto projektu bychom měli přiznat zásluhy nejen po stránce historické, tím že zaznamenávají výpovědi mnohdy neznámých lidí, o které bychom vlivem pokročilého věku pamětníků časem přišli, ale i po stránce vzdělávací. Zkušení dobrovolníci z řad skautů totiž pomáhají se zaučováním nováčků, tím že je seznamují alespoň se základní metodologickou a psychologickou stránkou orální historie. Tento přístup k dějinám, který v sobě skrývá možnost určitým způsobem historii oživit, dopomáhá jak k celkově snazšímu uchopení dějin všeobecně, tak k přehrazení mezigenerační propasti. Navázání bližšího vztahu s pamětníkem má velký psychologický význam.

¹⁹ BŘEČKA, B.: *Kronika čs. Skautského hnutí*. 2. vyd., Brno 1999.

²⁰ ŠATORA, R. a kol.: *Skautské století*. Praha 2012.

²¹ Skautský institut: *Skautské století*. In: <https://www.skautskyinstitut.cz/skauske-stoleti/> [cit. 9. 5. 2018]

Pomáhá mladým lidem pochopit stáří a vybudovat si k němu respekt, v neposlední řadě překonává komunikační bariéry, se kterými se mnoho lidí potýká celý život.

Ráda bych tedy docílila toho, aby má práce měla i jistý přesah a napomohla tak stále se zlepšujícímu zpracování těchto lidských vzpomínek a zkušeností. Svědectví, která mají svůj potenciál ke zprostředkování událostí, jež se sice odehrály již v minulém století, a mnoho mladých lidí je nezažilo, ale nepopíratelně ovlivňují naše životy dodnes.

1 Stručný vývoj skautské organizace do roku 1950

Historie Skautského hnutí je přes sto let dlouhá a má za sebou složitý vývoj, který se samozřejmě nemohl distancovat od historického vývoje jednotlivých států, v nichž se skautské hnutí vytvářelo. Proto se tedy vytvořil skauting, který má v praxi mnoho podob a mnoho rozličných přístupů k výchově dětí, ale zároveň je to právě skauting, který tyto rozličnosti spojuje. Spojení vychází ze stejných základů, myšlenkových vzorů a autorit.

1.1 Ve světě

Ernest Thompson Seton (1860-1946) a Robert Baden-Powel (1857-1941) jsou považováni za otce zakladatele světového skautingu. Každý z nich vycházel z jiných životních zkušeností a lehce odlišných představ o způsobu výchovy, ale co je spojovalo, bylo uvědomění, jak důležitý je čas věnovaný dětem v době dospívání. Pochopili, že s pomocí šikovně praktikované „školy hrou“ mohou mladým lidem předat mnoho zkušeností a vědomostí, čímž přispějí k formování dospělých osobností.

Ernest T. Seton je známým spisovatelem pocházejícím z Anglie. Jeho dílo je rozsáhlé a známé po celém světě, ale není již tak známou skutečností, že právě Seton stojí za vznikem hnutí Woodcraft Indians (1902), které velmi ovlivnilo formování hlavních myšlenek světového skautingu. Vznik hnutí nebyl záměrem, jednalo se o náhodný impulz vyvolaný skupinou mladých hochů ze Setonova okolí, kteří se pro nedostatek autority dopouštěli vandalismu na Setonově domě. Seton zvolil pedagogický způsob nápravy. Na svém pozemku vybudoval indiánský tábor, kam chlapce pozval na víkend. Kromě her jim u táborového ohně vyprávěl o prastarých indiánských kmenech, dobrodružstvích a lesní moudrosti, právě tyto myšlenky chlapce nadchly a díky tomuto impulzu vzniklo hnutí Woodcraft Indians.²² Pro své svěřence napsal příručku *The Birch Bark Roll*,²³ která vznikla na základě článků, které Seton vydával

²² ŠATORA, R. a kol.: c. d., Praha 2012, s. 15.

²³ Prvního knižního vydání se dočkala v roce 1906. Dále byla mnohonásobně přepracována.
SETON, E. T.: *The Birch Bark Roll of the Woodcraft Indians*. New York 1906.

již od roku 1902 v časopise Ladies' Home Journal. U nás je od roku 1970 příručka v upravené podobě známá, jako *Kniha lesní moudrosti*.²⁴

Robert Baden-Powell byl vojenským důstojníkem pocházejícím z Londýna. Během své dlouhé vojenské kariéry se zúčastnil mnoha bitev, ale pro jeho další působení nejdůležitějším vojenským zážitkem byla jeho účast ve druhé búrské válce (1899-1902). Zde velel obraně malé pevnosti Mafeking, která byla velkou přesilou obléhána celých 217 dnů. Právě v Mafekingské pevnosti byla vytvořena jednotka mladých chlapců ve věku osmnácti let, kteří na Baden-Powella zapůsobili svou statečností a schopností nejen plnit rozkazy, ale také vyrovnat se s nebezpečnou situací. Toto byl impulz zaměřit se na práci s mladými lidmi i po návratu do své vlasti. Baden-Powell již v roce 1899 vytvořil příručku *Aids to Scouting*, která měla v době války sloužit k výcviku a vzdělání mladých kadetů. Příručka však byla natolik oblíbená, že se rozšířila i „za hranice války“ po celé Británii. Baden-Powel nebyl s tímto vývojem příliš spokojen, neboť nebylo jeho cílem, z mladých lidí vychovávat vojáky v době míru, což vedlo k přepracování celé knihy. Od roku 1908 začala vycházet příručka *Skauting pro chlapce*.²⁵ Původně nebylo záměrem vytvořit nové hnutí, nýbrž jen uvést v praxi novou výchovnou metodu. Stalo se tak na prvním táboře v roce 1907, čímž byl položen základní kámen pro nové skautské hnutí.²⁶ Robert Baden-Powell i Ernest Thompson Seton jsou považováni za myšlenkové otce skautingu. Při jejich společném setkání v roce 1906 vyšlo najevo, že ne ve všech bodech se jejich výchovná metodika shoduje, ale také našli mnoho průsečíků, z nichž se skautské hnutí pod taktovkou Badena-Powella zrodilo.

1 . 2 Počátky českého hnutí

Během několika následujících let se začalo skautské hnutí šířit po celém světě, nejprve v rámci britských kolonií, poté i dále do Severní i Jižní Ameriky a do Evropy. V brzké době přestal být skauting pouze doménou chlapců, ale začala se formovat také dívčí obdoba, neboť se v roce 1910 do organizace hnutí zapojila také Baden-Powellova

²⁴ SETON, E. T.: *Kniha lesní moudrosti*. Praha 1970.

²⁵ BADEN-POWEL, R.: *Scouting for Boys*. Londýn 1908.

²⁶ ŠATORA, R. a kol.: *c. d.*, s. 16.

sestra Agnes. O dva roky později ji v dívčím skautingu podpořila také Baden-Powellova novomanželka Olave, která se stala náčelnicí britských skautek.²⁷

Oficiální začátek skautského hnutí u nás je pokládán do roku 1911, kdy středoškolský pedagog Antonín Benjamin Svojsík opouští vlast, aby se vydal na výzkumnou cestu po stopách skautingu. Jeho cílem byla Anglie, kde toužil proniknout do nitra nově formované organizace a pochopit její uspořádání a postupy.

„Překvapující zprávy přicházející z Anglie o znamenitých výsledcích nového výchovného typu, jenž pod jménem »scouting« (skauting) rozšířil se v kratičké době 4 let úžasně v Anglii a jest na vítězném postupu do všech kulturních států celého světa, přiměly mne, že počátkem l. 1911 vypravil jsem se do Anglie.“²⁸

Po návratu byl Svojsík velmi nadšen skautskou myšlenkou, proto začal aktivně informovat českou společnost o novém pojetí anglické výchovy. Pořádal přednášky pro středoškolské pedagogy²⁹ a v květnu následujícího roku, za přispění mnoha přátel z řad kolegů, vydal knihu *Základy Junáctví*, která určila směr a specifičnost českého skautského hnutí.³⁰ Je důležité upozornit, že *Základy Junáctví* nejsou doslovným překladem příručky *Scouting for Boys*, neboť by tento překlad nebyl vhodný pro místní poměry, situace v Anglii byla zcela jiná. Práce Svojsíka a jeho spolupracovníků měla být ušita na míru místním potřebám a měla mít návaznost na národní historii a kulturu.³¹

„V Baden-Powellově skautingu našel jsem realizovánu mnohou neurčitou vidinu, jež vznášela se před mýma očima, když přemýšlival jsem o nutnosti radikálních reforem ve výchově naší mládeže. Idylicky krásné scény ze života skautů v lesích, ušlechtilost, bezvadnost vystupování, opravdovost v každé práci ať duševní ať tělesné, horlivost v konání dobra, energie a čistá jasná duše zářící z jejich očí, nepřipouštějí ani zdání klamu.“³²

Je jistě opodstatněný názor poukazující na Svojsíkův přílišný idealismus, je ale také nutné si uvědomit, že právě ono bezhlavé nadšení se přeneslo na mladé chlapce

²⁷ BŘEČKA, B.: c. d., s. 46.

²⁸ SVOJSÍK, A. B.: c. d., s. 7.

²⁹ BŘEČKA, B.: c. d., s. 18.

³⁰ BŘEČKA, B.: c. d., s. 23.

³¹ BŘEČKA, B.: c. d., s. 18.

³² SVOJSÍK, A. B.: c. d., s. 7.

a později také dívky, kteří snili o dobrodružstvích Vinnetoua, třech mušketýrů a Robinsona Crusoe. Svou romantikou se stal pro děti ve složitém věku dospívání velmi atraktivním, a to byl také hlavní důvod k jeho celosvětovému šíření.

Již před příchodem skautingu do českých zemí zde fungovaly výchovné/tělovýchovné spolky pracující nejprve s dospělými, později také s dětmi. Jako nejznámější příklad můžeme jmenovat Sokol, fungující již od roku 1861. Od druhé poloviny devatenáctého století v Českých zemích existovaly tzv. feriální osady,³³ které fungovaly jako charitativní organizace pro děti z chudších poměrů. Tyto osady se staraly nejen o zázemí a jistou životní úroveň oněch dětí, ale také o jejich výchovu a zábavu ve volném čase. Právě obdobné organizace a spolky spolupracovaly s nově vznikajícím skautingem u nás.

„S tím větší radostí sledoval jsem vzrůstající zájem o hnutí za zřízení družin junáků v mládeži... Sokolstvo, ač exponováno do krajnosti přípravami na VI. slet všesokolský, slíbilo účastniti se všech pokusů proponovaných, o výchovu tuto projevíly interest i některé strany politické, Spolek pro feriální osady, Česká zemská komise pro ochranu dětí a péči o mládež, Svaz českých spolků a přátel pro tělesnou výchovu, učitelské sbory, četné listy odborné i denní, mnozí profesori, učitelé atd.“³⁴

Specialitou českého skautingu je, že zatímco v jiných zemích se šířil převážně přes osobnosti s armádní historií a zkušenostmi, u nás se skautské myšlenky chopili hlavně pedagogové. Zprávy o skautském hnutí v Anglii, Americe nebo v Německu pronikaly až k nám, a proto i u nás začaly vznikat obdobné skupiny ještě před příchodem oficiálního skautingu.

Za těmito prvotními pokusy stáli například učitelé František Hofmeister (1875-1950)³⁵, který ve svém článku v Národním obzoru z 21. ledna 1911 vyzdvihuje americký vzor pro výchovu mládeže³⁶ nebo Jan Hořejší (1885-1957), který jakožto středoškolský profesor na gymnáziu v Rokycanech zaváděl do výuky skautské výchovné prvky a zavedl pravidelné výlety do přírody.³⁷ Přestože jimi používaná

³³ OTTO, Jan: *Ottův slovník naučný*. Devátý díl, Praha 1895, s. 117.

³⁴ SVOJSÍK, A. B.: *c. d.*, s. 9.

³⁵ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 16.

³⁶ HOFMAISTER, F.: *O výchově mládeže v Americe a u nás*. Národní obzor, č. 6, 21. 1. 1911.

³⁷ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 17.

metodika vycházela do značné míry ze skautských příruček, nejednalo se ještě o typicky skautské spolky. Nicméně ačkoliv se nově formující anglická organizace z počátku u nás nedostala do příliš širokého veřejného povědomí, pozornosti a následné podpory při vzniku se dočkala od mnohých významných mužů své doby, jako například od Karla Kramáře³⁸ nebo budoucího prvního československého prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka, který byl jedním z prvních obeznámených s Baden-Powellovou příručkou *Scouting for Boys*.³⁹

1.3 První světová válka

Právě v této době prvních krůčků zasáhla celý svět válka, která neměla zatím v historii obdoby svou ničivostí a svým rozsahem. Pokud vezmeme skauting z hlediska původců, byl již od svých základů velmi úzce spojen silným vztahem k vlastenectví a službě státu. V českých poměrech a ve vztahu k národní historii se nejednalo o jednoduché téma.

V Anglii bylo jedním z výrazných symbolů skládání slibu, který představoval duchovní vstup nováčka do skautského hnutí. Slib se skládal ze tří bodů:⁴⁰

On my honour I promise that:

1. I will do my duty to God and the King.
2. I will do my best to help others, whatever it costs me.
3. I know the scout law, and I will obey it.

Jak bylo výše řečeno, Svojsík pro založení českého Junáka nevyužil prostého překladu Baden-Powellovy příručky *Scouting for Boys*, ale snažil vybudovat český skauting s návazností na českou historii, což se právě projevilo na jeho vztahu k tomuto slibu, konkrétně k jeho prvnímu bodu (tj. Budu plnit svou povinnost k Bohu a králi). České země neměly v tuto dobu zrovna pozitivní vztah k náboženství a církvi, stejně tak byl komplikovaný vztah českého národa k Habsburské monarchii. Proto měl-li mít skauting šanci proniknout i do našeho prostředí, musel se přeformulovat tento žebříček hodnot. Svojsík ve svých Základech Junáctví zmiňuje slib pouze okrajově jako obřad

³⁸ SVOJSÍK, A. B.: c. d., s. 8.

³⁹ BŘEČKA, B.: c. d., s. 16.

⁴⁰ ŠATORA, R. a kol.: c. d., s. 24.

přijímání nováčků, ale neuvádí tu jeho plné znění, pouze jeho shrnutí.⁴¹ Skautskému slibu se většího prostoru v Junáku dostalo až po první světové válce v nově vzniklé republice. Junák se neztotožňoval se slibem vlastenectví v rámci Rakousko-Uherské monarchie, ale jako svůj národ a vlast vnímal výhradně české země, také svou příslušnost ke slovanským kořenům.

Právě na národní vlastenectví Svojsík ve svých *Základech junáctví* klade důraz. Tento přístup však ve válečném období vyostřoval konflikt mezi Junákem a monarchií. Během války se stupňoval nátlak na hlavní představitele hnutí, aby se začlenili pod Rakouský skautský svaz (Österreichischer Pfadfinderbund)⁴², čímž by právě dali najevo své rakousko-uherské vlastenectví, které bylo očekáváno po vzoru anglického skautingu.⁴³ To však Svojsík odmítal. Protiválečné názory vedení hnutí byly tak silné, že se dokonce uvažovalo o rozpuštění Junáka, aby nedocházelo k jeho zneužívání pro válečné účely. To se nestalo jednak proto, že by se Junák musel po válce formovat od úplného začátku, a jednak bylo potřeba pomáhat lidem jimž válka změnila životy. Proto byly výborem Junáku – českého skautu ustanoveny zásady pro činnost hnutí ve válečném období: 1. Pomoc skautům, jejichž otcové byli odvedeni. 2. Chránit národní ráz skautingu (což byla reakce na rakouský nátlak). 3. Vykonávat pouze humánní služby. 4. Vyhnout se jakékoliv podpoře války.⁴⁴

Tyto zásady určily směr skautské „válečné činnosti“. V praxi šlo převážně o humanitární a charitativní činnost, která s sebou nesla i podporu dalších spolků, jejichž pracovní náplň byla obdobná. Jednalo se o sbírky peněžní, ale i například šatstva, potravin či jiného zboží potřebného k životu. Tyto sbírky poté putovaly k rodinám padlých či raněných vojáků. Nejvíce Junák spolupracoval s Červeným křížem, přičemž skauti pomáhali ošetřovat raněné, tlumočit nebo zajišťoval komunikaci.⁴⁵

Válka a těžkosti s ní spojené vedla k tomu, že v českých zemích převládala protirakouská nálada. Po odchodu do emigrace Tomáše Garrigue Masaryka a později také Eduarda Beneše, kteří v zahraničí posilovali pozici pro vznik samostatného státu,

⁴¹ SVOJSÍK, A. B.: c. d., s. 682.

⁴² ŠATORA, R. a kol.: c. d., s. 57.

⁴³ BŘEČKA, B.: c. d., s. 35.

⁴⁴ BŘEČKA, B.: c. d., s. 35.

⁴⁵ BŘEČKA, B.: c. d., s. 37.

nezůstali také čeští skauti mimo dění. Již v roce 1914 Svojsík nabídl Karlovi Kramářovi skautskou podporu v protirakouském snažení.⁴⁶ Proto když došlo 18. října 1918 v Paříži k vyhlášení Washingtonské deklarace, byli skauti stejně jako další organizace v čele se Sokolem připraveni zapojit se do utváření nového státu.⁴⁷

Přestože do této chvíle fungovaly skautské oddíly kromě Prahy pouze v deseti českých městech, 28. října 1918 Svojsík vyburcoval skautské hnutí k činnosti. Po hlavních pražských ulicích procházel Svojsík ve skautském kroji, což neušlo pozornosti. Vytvořila se tak početná skautská skupina, která se ihned zapojila do roznášení výzvy po Praze i okolí, aby obyvatelé zachovávali klid.⁴⁸ V novinách bylo toho samého dne zveřejněno Svojsíkovo volání:

Junáci!

Volám Vás vykonati povinnost!

Přijďte v úterý ráno, pokud možno v kroji, na Starou Rychtu (Praha I., Rytířská ulice).

A. B. Svojsík, vrchní vůdce.

29. října se na smluveném místě sešlo kolem čtyř set pražských skautů, kteří hromadně složili slib věrnosti nové republice⁴⁹ a ihned se zapojili do podpůrných prací. Jednalo se například o hlídky na nádražích a jiných veřejných místech, které měly udržovat pořádek. Asi největším přínosem bylo vytvoření skautské poštovní služby, která zajišťovala plynulé spojení mezi Národním výborem, policií, tiskem a nově vznikajícími úřady. Spojení zajišťovala asi stovka skautských kurýrů a celá akce trvala až do 25. listopadu 1918.⁵⁰

1 . 4 První republika (1918-1938)

Přestože vyhlídka na skautské hnutí v nové demokratické republice vypadala velmi optimisticky, již od počátku se Junák potýkal s mnohými vnitřními i vnějšími

⁴⁶ BŘEČKA, B.: c. d., s. 36.

⁴⁷ ŠATORA, R. a kol.: c. d., s. 59.

⁴⁸ BŘEČKA, B.: c. d., s. 51.

⁴⁹ BŘEČKA, B.: c. d., s. 51.

⁵⁰ ŠATORA, R. a kol.: c. d., s. 59.

problémy. Skauting měl sice podporu ze strany jednotlivců na vysokých postech, ale chyběla dostatečná podpora ze strany úřadů, které by Junáku zajišťovaly dotace na vybavení a zajištění chodu oddílů.⁵¹ Ve společnosti také v prvních letech republiky převažoval názor, že čistě tělovýchovné spolky zajišťují mládeži dostatečně všestrannou výchovu a zdravou soutěživost, z tohoto důvodu byly děti svěřovány spíše Sokolu nežli Junáku.

Výrazným vnitřním problémem československého skautingu byla jeho nejednotnost. Po vzniku samostatného státu jen v Čechách existovaly celkem tři skautské organizace. Největší z nich byla Junák – český skaut, dále v Berouně se vytvořila organizace Děti Živěny, která v době válečné přestala existovat, ale v roce 1918 obnovila činnost. Poslední byla Československá obec Psohlavců, která se vytvořila za války. Po vzniku Československé republiky se vytvořily i další organizace, které skautskou rozdrobenost ještě prohloubily. Právě pokusem o sjednocení skautingu u nás bylo vyhlášení Svazu junáků a skautů republiky Československé (dále jen Svaz)⁵² ze dne 7. dubna 1919, které prosadil Antonín B. Svojsík.⁵³ Tento podnik byl jen částečně úspěšný, neboť ještě téhož roku ze Svazu vystoupilo několik skupin, a to hlavně z důvodů rozdílnosti programů a nevyhovující spolupráce. K těmto skupinám patřily Děti Svobody (později se vrátily k původnímu názvu Junácká obec Psohlavců) nebo Skauti Besídkoví (původní název Spojené sbory junáků sokolských jim nebyl povolen, proto se přejmenovali na Spojené sbory junáků-skautů).⁵⁴

Svébytné skupiny tvořili skauti-socialisté, kteří se také ještě v roce 1919 odpojili od Svazu, nicméně zde to bylo hlavně z politických důvodů. Tyto skautsko-socialistické skupiny pak založily vlastní obdobu Svazu, kterou nazvali Skautská federace. Ta fungovala až do roku 1930, kdy se rozpadá.⁵⁵

Další skupinou, která Svazu stěžovala sjednocovací snahy byli skauti neorganizovaní, jimž se přezdívalo „Divocí skauti“. Jejich živelné skautování působilo

⁵¹ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 36.

⁵² Tím bylo vytvořeno společné skautské ústředí.

⁵³ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 30.

⁵⁴ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 62.

⁵⁵ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 32.

potíže ve veřejném mínění a narušovalo důvěru ve skautskou organizaci, nicméně vyústilo ve vznik úplně nového tramského hnutí.

Svaz tedy neměl v prvních letech nové republiky jednoduchou práci, ve spoustě ohledech nebyl úspěšný, nicméně po překonání tohoto počátečního období docházelo k opětovnému návratu některých skupin a také k celkovému rozšíření členské základny.⁵⁶ Velký úspěch také představovalo Svojsíkovo zvolení do World Scout Committee, což je výbor vedoucí světové skautské hnutí.⁵⁷

Hospodářská krize, která vypukla 29. října 1929 („Černý pátek“) a trvala dlouhé čtyři roky, zasáhla celý svět, nevyhnula se tedy ani československému skautingu.⁵⁸ Krize ještě prohloubila propast mezi skauty a státními úřady, které fungování skautských oddílů příliš nepodporovaly. Jelikož nejširší členskou základnu tvořily děti z dělnického prostředí, na něž krize dopadala nejtvrději, docházelo k omezením činnosti mnoha oddílů, nicméně činnost dále pokračovala.⁵⁹

Největší událostí počátku 30. let bylo pro československé skautské hnutí Slovanské Jamboree⁶⁰, konané na počátku léta (28. 6. – 2. 7.) roku 1931. Pozvání přijalo kolem deseti tisíc skautů z mnoha zemí (př. Polsko, Litva, Maďarsko, Rumunsko, Jugoslávie, ale také Francie nebo Anglie).⁶¹ Úspěch, který toto setkání slavilo, byl velmi důležitý hlavně z hlediska mezinárodního a také propagačního. Dokonce otevřel cestu Československé republice k pořádání IV. světového jamboree, nicméně právě kvůli nedostatku finanční podpory ze strany státu se československé skautské hnutí muselo vzdát postu příštího pořadatele. Tím se v roce 1933 stalo Maďarsko.⁶²

⁵⁶ Skauting ve svém prvopočátku byl zaměřen na děti cca.12-18 let, nicméně tato členská základna se záhy rozrostla i o další věkové skupiny. Právě v polovině dvacátých let u nás skauting již zahrnoval všechny věkové skupiny od vlčat/světlušek, skautů/skautek, roverů/rangers až po odlskauty/old skautky (většinou bráno 20 let+).

⁵⁷ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 36.

⁵⁸ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 108.

⁵⁹ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 40.

⁶⁰ Jamboree je velké mezinárodní skautské setkání, které hostí vždy předem vybraná země. Jamboree může být celosvětové, ale i menší jako např. evropské, slovanské nebo jen středoevropské atd. Před rokem 1931, kdy se uskutečnilo v Československu Jamboree Slovanské, se pořádalo III. Světové Jamboree v Anglii v roce 1929 (28. 7. – 15. 8.).

⁶¹ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 40.

⁶² ŠATORA, R. a kol.: *c. d.*, s. 99.

Sílicí nebezpečí ze strany Německa, kde byl 30. ledna 1933 Hitler jmenován říšským kancléřem, čímž byl dán volný průchod pravicovému extremismu, vzbuzovalo obavy v naší demokratické republice.⁶³ Ze strany skautských vůdců byla zdůrazňována potřeba zavedení branné výchovy, která nakonec byla uzákoněna v roce 1937. Stejně tak v době začínajícího nebezpečí docházelo k prohlubování spolupráce skautingu s armádou (do užšího vedení Svazu se dostávali armádní důstojníci).⁶⁴

Skautské hnutí v roce 1938 zastávalo stejné obranně národní postoje jako většina obyvatelstva. Spousta členů výchovných a tělovýchovných spolků vstupovala do řad policie či armády, aby se prakticky podílela na obraně státu. V období „všeobecné mobilizace“ to byla právě tato hnutí, která měla pomáhat s evakuací a organizací civilního obyvatelstva, neboť bylo třeba zabránit hromadné panice.⁶⁵

Ke skautské nelibosti přispělo, že v nově vznikajících nedemokratických systémech, jejichž příkladem může být Itálie, Německo ale také Rusko, vznikala hnutí mládeže, fungující na skautské metodice, ale nikoliv na skautských myšlenkách. Takto docházelo k organizování a svým způsobem k ovládnutí mladé populace podle politicko-nacionálního vzoru. Po odtržení československého pohraničí zde zůstalo kolem 6 000 skautů a skautek, jejichž oddílový majetek byl zabrán německou Hitlerjugend.⁶⁶

V srpnu postihla československé skauty smutná událost, neboť byla Antonínovi B. Svojsíkovi po návratu z návštěvy Sovětského svazu diagnostikována streptokoková infekce, která vyústila v silné horečky a zápal plic. Těmto zdravotním obtížím Svojsík 17. září podlehl.⁶⁷ Pohřben je na Vyšehradském hřbitově a poslední sbohem mu přišlo říct kolem tří tisíc skautských bratrů a sester.⁶⁸

1.5 Druhá světová válka (1939-1945)

V období tzv. druhé republiky se hovořilo o spojení tělovýchovných, sportovních a junáckých organizací pod Sokol, avšak právě v Junáku tento návrh vyvolal silný nesouhlas. Protinávhem bylo vytvoření konfederace sjednocených skautů

⁶³ BŘEČKA, B.: c. d., s. 124.

⁶⁴ SVOBODA, M.: c. d., s. 52.

⁶⁵ SVOBODA, M.: c. d., s. 52-53.

⁶⁶ SVOBODA, M.: c. d., s. 54.

⁶⁷ BŘEČKA, B.: c. d., s. 150.

⁶⁸ SVOBODA, M.: c. d., s. 54.

se sjednocenou tělovýchovou a sportem, nicméně k dohodě opět nedošlo, neboť byl skauting považován za doplněk tělesné výchovy. Poroto se podnikly sjednocovací kroky v rámci samostatného skautského hnutí, jejichž cílem bylo opětovně spojit jednotlivé skautské skupiny.⁶⁹ 21. ledna 1939 vyla tedy ustanovena nová jednotná organizace Junák.⁷⁰

Dalším velkým mezníkem pro český skauting bylo vytvoření Protektorátu Čechy a Morava (16. 3. 1939). Hitlerovo Německo tak převzalo moc nad českým státem a organizace založená na demokratických principech, působící na mládež, byla nacistickému režimu trnem v oku. I krátkodobá budoucnost hnutí byla velice nejistá, proto se vedení Junáku vyhýbalo ožehavým politickým otázkám a snažilo se udržet svou existenci na poli legality. Nicméně již v této době docházelo k odbojovým činnostem, do kterých se čteně zapojovali skautští jednotlivci.⁷¹

V nově vzniklém protektorátu se do čela Junáku postavil coby velitel Bohuslav Řehák, post náčelníka pak připadl Rudolfu Plajnerovi. Nicméně stále častěji docházelo k různým střetům s gestapem, a právě v důsledku jednoho z nich byli zatčeni tři významní představitelé v čele s Řehákem. Vyjednávání o jejich propuštění byla marná, proto musel Rudolf Plajner převzít úlohu velitele Junáka.⁷²

Situace se vyhrotila v létě 1940, kdy byly gestapem rozeznány skautské tábory a došlo také na zatýkání vůdců a zabavování skautského majetku. Nikoho již nepřekvapilo, když byl o pár měsíců později, 28. října 1940, vydán příkaz K. H. Franka k likvidaci Junáka, s platností od 4. listopadu.⁷³

Právě v době, kdy měl Junák svou existenci nahnutou, vstupují na scénu tzv. Čtenářské kluby, pod vedením Jaroslava Foglara. Tyto kluby fungovaly po vzoru skautských oddílů a do jisté míry kopírovaly skautský program, proto se staly domovem mnoha dětí, které již dále nemohly pokračovat v již zrušeném Junáku.⁷⁴

⁶⁹ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 155.

⁷⁰ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 57.

⁷¹ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 58.

⁷² BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 165.

⁷³ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 171.

⁷⁴ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 59-60.

Skauting se tedy po oficiálním zrušení přenesl po zbytek války do ilegálního prostředí a byli to právě skauti, kteří se v hojném počtu připojili jak k domácímu, tak zahraničnímu odboji. Vstupovali do československých vojenských jednotek v zahraničí, pomáhali ukrývat uprchlíky, podporovali partizánské skupiny. Jednou z nejvýraznějších skautských odbojových skupin byla skupina Zbojník (tvořená skauty z 5. vodáckého oddílu), která se později přetvořila na tzv. Zpravodajské brigády. Jejich aktivita spočívala hlavně ve sběru informací a zpravodajské činnosti.⁷⁵ Jako další příklad můžeme uvést zvučné jméno Jana Kubiše, jednoho z hlavních aktérů atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha (27. květen 1942). Operace Anthropoid, ačkoliv byla nakonec úspěšná, vyžádala si v odvetě mnoho lidských životů a nemálo z obětí bylo právě ze skautského prostředí. V lednu 1943 byl zatčen vůdce Rudolf Plajner pro své ilegální spojení se skautskými skupinami, nicméně díky nedostatku důkazů byl 24. března propuštěn.⁷⁶ Silnou pozici si čeští skauti získali hlavně v Anglii, kde byl v roce 1941 znovuobnoven Junák (Československé ústředí skautské výchovy). Jako pokračovatele v exilu jej uznala i Mezinárodní skautská kancelář.⁷⁷

Již od února roku 1945 v Praze fungovalo prozatímní ilegální skautské ústředí, které se připravovalo na obnovu Junáka. Úzce spolupracovalo s firmou Kobes, která se po boku skautů aktivně zapojila do květnového revolučního dějí.⁷⁸ Při osvobození Prahy i dalších měst tvořili skauti početnou posilu revolučních skupin, účastnili se stavění barikád, působili jako informační spojky či ošetřovali raněné. Stejně tak se zapojovali i do následného poválečného úsilí o znovuobnovení pořádku. Smutnou připomínkou konce války, který do poslední chvíle přinášel velké ztráty na životech, je skautské poutní místo Ivančena (na úpatí Lysé hory v Beskydech). Zde byla na přelomu dubna a května 1945 zastřelena skupina místních skautů a odbojářů, vedená Vladimírem Čermákem, kteří mimo jiné pomáhali převádět uprchlíky přes státní hranici. Skupina však byla odhalena a bez soudu popravena.⁷⁹ Dodnes zde stojí památník této události, který každý rok navštěvují zástupy nejen skautů z celé republiky.

⁷⁵ ŠATORA, R. a kol.: *c. d.*, s. 121.

⁷⁶ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 176.

⁷⁷ ŠATORA, R. a kol.: *c. d.*, s. 122.

⁷⁸ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 181.

⁷⁹ ŠATORA, R. a kol.: *c. d.*, s. 123.

1 . 6 Od demokracie k socialismu (1945-1950)

Situace po válce byla v mnoha směrech neutěšená. Bylo potřeba ji stabilizovat a, s přičiněním celého národa, se vypořádat s ničivými následky války. Bylo potřeba odklízet trosky, rozebírat barikády nebo zajistit poštovní a spojovatelské služby pro komunikaci mezi státními úřady. Svou ruku k dílu přiložili právě dobrovolníci z řad organizované mládeže, kteří tvořili pomocné jednotky a byli vysíláni po celé republice, i do jejích okrajových částí, na kterých se válka podepsala nevíce.

Skauti tedy prakticky okamžitě obnovili svou činnost. Dokonce hned v létě roku 1945 byly organizovány první skautské tábory, které měly podobu brigád a pomocných prací na venkově (ve stejném duchu se nesly i následující dva ročníky).⁸⁰

Brzy po ukončení války vznikla v Československu národní sdružující dětská organizace Svaz české mládeže (dále SČM), která měla být nositelem opětovného sjednocujícího procesu mládežnických spolků. Již od léta roku 1945 probíhala jednání o vstupu Junáka do SČM a skutečně brzy na to došlo ke společné dohodě. V rámci této dohody mělo dojít k naprostému sjednocení Junáka právě pod SČM, která měla plnit funkci zastřešující organizace postavené na demokratických a nestraničských principech a zároveň měla zajišťovat bezvýhradnou náboženskou svobodu.⁸¹

Skauting se těšil v poválečné době obrovské oblibě, což se projevuje na velikém růstu členské základny. V Junáckém hnutí bylo pro rok 1945 registrováno 144 922 skautů a skautek.⁸² Aby nedocházelo ke snižování úrovně, na se které organizace pohybovala, byl kladen důraz na vzdělávání nových vůdců, čímž došlo k rozvoji tzv. lesních škol. V roce 1946 bylo zvoleno „staronové“ vedení Junáku. Starostou se stal Velen Fandrlík (1907-1985), náčelníkem opět Rudolf Plajner (1901-1987) a náčelní⁸³ Vlasta Koseová (1895-1973),⁸⁴ která byla v tom samém roce zvolena místopředsedkyní světového výboru WAGGGS.⁸⁵ Další velkou událostí byla také návštěva 1. dámy světového skautingu lady Olave Baden-Powell, která se uskutečnila na konci září.

⁸⁰ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 96.

⁸¹ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 189.

⁸² BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 190.

⁸³ „Náčelní“ je v dívčím skautingu ekvivalentem nášelníka.

⁸⁴ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 102.

⁸⁵ ŠATORA, R. a kol.: *c. d.*, s. 140.

Klement Gottwald se v říjnu 1946 zasadil zákon o dvouletém hospodářském plánu. Jednalo se o přímé řízení ekonomiky,⁸⁶ které mělo podle oficiální teorie pomoci při stabilizaci státního hospodářství. Právě této „dvouletky“ se chopil Junák, který přišel s výzvou pro své členy, aby v rámci své dobrovolnické a brigádní činnosti společně během následujících dvou let odpracovali dvacet miliónů hodin, což v přepočtu na člena činilo okolo sedmdesáti hodin.⁸⁷ Aby mohla být úspěšnost tohoto podniku zhodnocena, byly skautům rozdány tzv. budovatelské průkazy, kam se odpracované hodiny zapisovaly. Celkový součet odpracovaných hodin nedosáhl na vytyčenou metu, ale konečné číslo činilo 5,4 milionu hodin.

Velkou mezinárodní událostí roku 1947 bylo VI. světové jamboree „míru“, které se uskutečnilo ve Francii a nechybělo zde ani české zastoupení pěti set skautů.⁸⁸

Již na přelomu let 1947/1948 docházelo k výrazným rozepřím uvnitř Junáku. Zásadním problémem byla práce zastřešující organizace SČM, která přestávala fungovat na nestraničských principech a čím dál více se klonila ke KSČ, což vyvolávalo nesouhlas u většiny dílčích organizací. Přímou v Junáku došlo také k rozdělení na dva tábory, tábor spíše pravicový požadoval vystoupení z SČM, zatímco skauti-socialisté se naopak klonili k prohlubování vazeb.⁸⁹ Tato krize uvnitř hnutí se vyostřila vydáním tzv. Junáckého manifestu, který naprosto přehodnocuje skautský žebříček hodnot a skautský zákon je zde vypracován zcela v budovatelském duchu, což je velmi zdůrazňováno. Manifest se stal velmi aktuálním tématem mnoha diskuzí a vyvolal ve skautském prostředí vášnivou reakci.⁹⁰

V této době se již nejednalo jen o obyčejné rozepře uvnitř spolků, situace se vyostřovala v politice celého Československa. Do popředí se dostala KSČ, která

⁸⁶ FIALA, P. a kol.: *Komunismus v České republice*. Brno 1999, s. 41.

⁸⁷ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 197.

⁸⁸ SVOBODA, M.: *c. d.*, s. 108.

⁸⁹ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 201.

⁹⁰ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 201.

1. Junák slouží věrně své demokratické republice. (Junák je pravdomluvný)
2. Junák je vlastencem svou prací. (Junák je věrný a oddaný)
3. Junák se účastní socialistického budování. (Junák je prospěšný a pomáhá jiným)
4. Junák je oddaný myšlence slovanské vzájemnosti. (Junák je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta)
5. Junák se účastní veřejného života. (Junák je zdvořilý)
6. Junák je strážcem demokratických svobod. (Junák je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských)
7. Junák zná nebezpečí fašismu a nacismu a dovede mu čelit. (Junák je poslušný rodičů, představených a vůdců)
8. Junák je pokrokový v myšlení metodách i skutcích. (Junák je veselý myslí)
9. Junák zná smysl svého slibu, zákona i hesla. (Junák je hospodárný)
10. Junák zná cenu jednoty mládeže pro světové sbratření a mír. (Junák je čistý v myšlenkách, slovech i skutcích)

nakonec vyšla z politické krize jako vítěz. 25. únor 1948, kdy byl uskutečněn komunistický převrat, znamenal konec demokracie na dalších 40 let.⁹¹

Přestože Junák formálně ještě bezmála tři roky fungoval, 25. únor pro něj představoval začátek konce. Při setkání 24. února náčelníka Rudolfa Plajnera a náčelní Vlasty Koserové s Alexejem Čepičkou, došlo k velice ostré výměně názorů, při níž Čepička označil Junáka za organizaci socialismu nepřátelskou. V reakci na to nechal náčelník Plajner vytvořit skauty-straníky tzv. akční výbor, čímž se snažil prodloužit existenci hnutí,⁹² poté rezignoval na svůj post náčelníka. Vedení organizace se tedy ujal akční výbor složený ze skautů (komunistických straníků), kteří stáli za postupným omezováním skautského vlivu. Stejným způsobem byli nahrazováni i ostatní vůdci, kteří zastávali tradiční pojetí skautingu. V dubnu 1949 byl Junák včleněn jako podřízená dětská organizace pod Československý svaz mládeže (dále ČSM/SM) a jeho členská základna byla omezena na děti šest až patnáct let.⁹³ Starší představitelé museli povinně vstoupit do SM, což mnozí neudělali, a proto mnoho oddílů přestalo po právní stránce oficiálně existovat.⁹⁴

Mezi prvními, na kom se změna režimu podepsala, byli tzv. vodní skauti, jejichž oddíly byly rozpuštěny, některé však našli útočiště pod tělovýchovnými spolky.⁹⁵ V září roku 1948 nastala reorganizace Junáku. Začaly zde vznikat tzv. Pionýrské oddíly Junáku, jejichž záměrem bylo postupné převzetí vedoucí úlohy v hnutí.⁹⁶ Dalším krokem bylo vystoupení českého Junáku v roce 1949 z Mezinárodní skautské organizace a vytvoření nové celostátní organizace Československý svaz mládeže (ČSM). Ve stejný okamžik jako ČSM byla založena Pionýrská organizace (duben 1949),⁹⁷ která prakticky převzala veškerou funkci Junáku. Oficiální rozpuštění Junáku sice nastalo až 1. ledna roku 1951, ale v té době již byla skautská organizace značně zdecimována a prakticky bez pravomocí.⁹⁸ Skauti jakožto nepřátelé socialismu byli příštích osmnáct let pronásledováni a stejně jako další odpůrci totality aktivně bojovali za návrat demokracie.

⁹¹ FIALA, P. a kol.: *c. d.*, s. 44.

⁹² BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 203.

⁹³ FIALA, P. a kol.: *c. d.*, s. 79.

⁹⁴ ŠATORA, R. a kol.: *c. d.*, s. 158.

⁹⁵ ŠATORA, R. a kol.: *c. d.*, s. 159.

⁹⁶ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 209.

⁹⁷ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 213.

⁹⁸ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 221.

2 Skauting vs. komunistická ideologie

V prvních letech dvacátého století se tedy vyvinula nová dětská organizace, která přinášela netradiční postupy při výchově a vzdělávání dětí. V rámci této kapitoly se pokusím přiblížit metody, které ve svém působení na mládež využívala, se zaměřením na různá její specifika. Také popíši střet skautské myšlenky s komunistickou ideologií na základě dvou pramenů, které se k této tématice vyjadřují. Z pohledu skautského budu vycházet z již dříve zmíněných Základů junáctví a pro pohled komunistického režimu využiji nejznámější „proti-skautské“ brožury napsané Aloisem Poledňákem roku 1953 *Skauting ve službách podněcovatelů války*.⁹⁹ Alois Poledňák (1922-1984) byl jedním z představitelů komunistické vlády, působil jako poslanec Národního shromáždění Československé socialistické republiky.¹⁰⁰ Obě tyto publikace je nutno brát s nadhledem, obě byly vytvořeny pro určitý cíl, kterého se pevně drží. Nelze je tedy brát jako dogma či objektivní pohled na praxi skautingu, avšak má snaha bude spočívat v porovnání jejich argumentů.

2.1 Metoda skautské výchovy

Tak jako v každém odvětví i na skautské metodice se podepsal historický vývoj a bylo by zcestné označit dnešní skauting za totožný se skautingem původním. Postupy se modernizují a vyvíjí, změny přichází, a to jak k lepšímu, tak k horšímu, mnohdy se nová cesta neukáže být tou správnou, a proto přijde návrat k tradicím. Toto však není otázka, kterou bych se chtěla zabývat.

V předchozí kapitole jsem popsala, z jakých poměrů Junák vzešel a kdo byli jeho předchůdci. V průběhu první poloviny dvacátého století se často vracel názor definující Junák jako další z tělovýchovných spolků či jako doplněk školní tělesné výchovy. Proti tomuto začleňování se skauti vyhrazovali, neboť vnímali svou specifičnost. Tou byl důraz kladený na psychologii dětí, při jejíž aplikaci měl být program ušit dětem na míru – rozložení práce a zábavy úměrné věkovým možnostem dítěte, atraktivita programů atd.

⁹⁹ POLEDŇÁK, A.: *Skauting ve službách podněcovatelů války*. Praha 1953.

¹⁰⁰ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Alois Poledňák. In: <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=3313&org=283> [cit. 8. 5. 2018]

„Metoda vyučovací při skautování záleží v tom, vzbuditi v chlapci touhu, aby sám pro sebe se učil, a ne nalévati do něj vědomosti.“¹⁰¹

Jednou ze skautských vzdělávacích metod jsou tzv. zkoušky, které měly zdokonalovat zálesáckou zručnost a praktické znalosti dětí. Komunistický režim v tomto ohledu kritizuje přílišné zaměření skautské výchovy na praxi a tím zanedbávání teorie. Označuje tedy znalosti takto získané pouze za povrchní.

Skauting má podporovat děti ve složitém věku rozvojem jejich fantazie a romantické touhy po dobrodružství. Děje se tak formou her, výše zmíněných zkoušek a pobytu ve volné přírodě, který podle Svojsíka učí děti samostatnosti, podporuje fyzickou kondici a zvyšuje přirozenou zvědavost dítěte, což způsobuje větší zájem o přírodní vědy.

„Vědy přírodní nesmějí zůstat privilegiem učenců, nýbrž musí se v přístupné, zajímavé formě postupně stávat majetkem všech vrstev. Jsme přesvědčeni, že inteligentní vůdcové družin junáckých získají si na tomto poli nemalých zásluh.“¹⁰²

Proti tomu však stojí názor komunistický.

Řada nejrozmanitějších uzlů, rozdělávání ohně dvěma zápalkami, stopování, stavba stanů, primitivní vaření, to je obsah skautských zkoušek.; Stojedenašedesát „koničků“, to byla cesta k desorientaci mládeže, aby v úzce pojatých dovednostech byl utopen skutečný život.¹⁰³

Podle Poledňáka tedy má systém zkoušek pouze zajistit dětem zaměstnání, aby odvedl jejich pozornost od aktuálního politického dění a důležitých sociálních problémů. Dochází tak ke zneužívání dětských fantazií. Skautský návrat k přírodě je pouze útekem od zodpovědnosti a palčivých společenských otázek.¹⁰⁴

Aby byla skautská výchova účinnější, byla Svojsíkem stanovena pravidla. Vytvořil mravní kodex, skautský zákon, který tato pravidla v deseti bodech shrnoval.

¹⁰¹ SVOJSÍK, A. B.: c. d., s. 42.

¹⁰² SVOJSÍK, A. B.: c. d., s. 43.

¹⁰³ POLEDŇÁK, A.: c. d., s. 72.

¹⁰⁴ POLEDŇÁK, A.: c. d., s. 62.

Byly v něm ustanoveny morální hodnoty, které nebyly určeny jen dětem, ale také jejich vůdcům.

Se zákony a jejich dodržováním souvisí také již zmíněný skautský slib, který v průběhu dvacátého století nabýval na významu. V hnutí získal své místo až po založení první Československé republiky. Představuje čestný slib složený ze tří bodů (tzv. principů), který by neměl být skládán jen organizaci, ale sám sobě. Původní znění z roku 1918 prošlo úpravami, ačkoliv po obsahové stránce jsou změny minimální.¹⁰⁵

(Znění z roku 1918)

Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

Milovati vlast svou, republiku Československou a sloužiti jí věrně v každé době.

Plniti povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské.

*Duší i tělem býti hotov pomáhati bližním.*¹⁰⁶

Komunistická ideologie skautskému slibu přičítá plané vlastenectví, které pod „láskou k vlasti“ ukrývá lásku k bohatství a k vykořisťovatelům. Neuznává jiné vlastenectví, nežli boj za práva dělnické třídy.

„Slova tohoto slibu nebyla nikdy změněna. Skaut-Junák jimi sliboval v letech, kdy buržoazie vysávala miliony pracujících a uvrhovala je do bídy a hladu. Skauti-Junáci jimi slibovali v době, kdy půda republiky byla skrápěna krví proletariátu...; Ani mnichovská zrada nezměnila nic na slovech slibu.; Oháněli se láskou k vlasti. Co vlastně byla vlast v představě skautské organizace? Nic víc a nic méně než kořistnické zájmy buržoazie.“¹⁰⁷

Československému skautingu byla v rámci světového hnutí vyčítána absence náboženství, protože v jiných státech byl skauting s vírou v Boha velmi úzce spjat.

¹⁰⁵ BŘEČKA, B.: c. d., s. 54.

¹⁰⁶ ***Dnešní podoba slibu***

Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

*Sloužiti nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,
plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,
duší i tělem být připraven pomáhat vlasti i bližním.*

¹⁰⁷ POLEDŇÁK, A.: c. d., s. 36.

Vždyť i původní slib anglických skautů v prvním bodě hovořil o povinnosti k Bohu. K této kritice se české hnutí postavilo v roce 1946, a to vytvořením slibového dodatku, který dobrovolně směl být po odříkání slibu pronesen, „K tomu mi dopomáhej Bůh!“.¹⁰⁸

Tmářství, zpátečnictví, středověké myšlení – takto hodnotí Poledňák náboženskou otázku. Přiznává specifický vztah Junáku k náboženství s přihlédnutím k národní historii, avšak zdůrazňuje silné propojení zakladatelů a světového hnutí s katolickým (v Anglii anglikánským) křesťanstvím. Dále kritizuje „skautský návrat k primitivismu“, podle něhož Junák neuznává moderní technologie, vrací se k zálesáctví a dětem předkládá prastará přírodní náboženství.¹⁰⁹

„A v tomto chrámu přírody má skaut i svá božstva. Vyřezává je ze dřeva, lepí je z hlíny, klaní se jim jako lidé v nejdávnější minulosti života na Zemi.; Zkrátka i tu skauting zneužívá romantického založení dětí a obrací jejich myšlení ne ke světu poznání a vědy, ale k tajemným božstvům, řídícím prý naše bytí.“¹¹⁰

Skautský vztah k přírodě je zde předkládán jako „náboženské dogma“ a zároveň je zde odsuzován i metaforický význam návratu k přírodě.

2.2 Družinový systém

Původní hnutí bylo postaveno na malých skupinách dětí stejného věku, které utvářely kolektiv skautské družiny. Představeným a autoritou těchto družin byl vůdce, který měl dohlížet na jejich činnost a působit jako jistý druh pedagoga. Z družin se skládaly oddíly a z oddílů střediska. Postupně skautské hnutí rozšířilo svou členskou základnu na všechny věkové skupiny, což vedlo jednak k mezigenerační spolupráci, navíc to podporovalo příchod nových vůdců, kteří sami prošli skautskou výchovou.

Skautské družiny, stejně jako družiny dalších dětských spolků představovaly jiný druh kolektivu oproti škole či volnočasovým aktivitám. Byly organizované, ale zároveň v nich byla určitá volnost. Vůdce neměli představovat pouze nedotknutelnou autoritu školního typu, ale zároveň měli být součástí vnitřní skupiny. Došlo tak k zajímavému kompromisu mezi vůdcem částečně v pozici autoritářské a myšlenkou vnitřního

¹⁰⁸ BŘEČKA, B.: c. d., s. 191.

¹⁰⁹ POLEDŇÁK, A.: c. d., s 61-62.

¹¹⁰ POLEDŇÁK, A.: c. d., s 62.

demokratického uspořádání družin, což lze ukázat na příkladu skautského oslovení „bratr“ a „sestra“ a všeobecného tykání mezi členy všech věkových skupin, které bylo přijato na skautském setkání svolaném bratrem Svojsíkem 29. října 1918, tedy bezprostředně po vzniku první Československé republiky.¹¹¹

Poledňák však kompromis neviděl, odsuzoval autoritářský „vůdcovský princip“ jako způsob ovládnutí mládeže.

„Jedna z hlavních metod skautingu byla: mechanicky plnit příkazy, bez rozmyšlení uposlechnout každého rozkazu vůdce.“¹¹²

Tyto drobné kolektivy měly možnost zaměřovat se na práci s konkrétním jednotlivcem i s celou skupinou, což mělo podporovat týmového ducha, ale zároveň rozvíjet individuální schopnosti dětí. Toto byl jeden z velkých rozdílů mezi demokratickými dětskými organizacemi a obdobnými spolky zakládanými autoritářskými režimy. V nich byl jednatel potlačován a včleňován do masy celku, ačkoliv i zde záleželo na druhu režimu, případně v jaké fázi vývoje se nacházel. Pokud se zaměříme konkrétně na pionýrskou organizaci v československém prostředí, rozhodně se nedá srovnávat politický nátlak padesátých let s politickým nátlakem let osmdesátých.

S potlačováním práv jednotlivce souhlasí i *Skauting ve službách podněcovatelů války*, ačkoliv právě toto připisuje skautské organizaci. Nezapomíná také poukázat na jasně viditelnou podobnost skautské organizace s nacistickou Hitlerjugend, avšak jakoukoliv podobnost s organizací pionýrskou popírá. Poukazuje tak na nebezpečí militantně cvičené mládeže, jejíž bojovnost je podporována tematickými hrami.

„Pro názornost uvedu názvy her, které hovoří dosti výmluvně: Souboj pěšáků, Souboj nad propastí, Cowboyské přetahy, Udeř ho po zadku (!), Boj o pevnůstky...“¹¹³

Ve skautských družinách se také počítalo s interakcí dětí z různého prostředí a tím zvyšování jejich sociální gramotnosti.¹¹⁴

¹¹¹ BŘEČKA, B.: c. d., s. 51.

¹¹² POLEDŇÁK, A.: c. d., s. 81.

¹¹³ POLEDŇÁK, A.: c. d., s. 52.

„Další výhodou skautování jest, že hledí k hochům všech tříd a může se prováděti právě tak dobře v městě jako na venkově.“¹¹⁵

Avšak z pohledu režimu šlo pouze o zmanipulování proletářských dětí, prázdnými frázemi o „třídní rovnoprávnosti“, aby byl potlačen jejich původ a zničena jejich touha po revolučním nastolení nového pořádku.

„Mládež z řad proletariátu byla ve skautské organizaci vychována bezpáteřně. Neměla cítit žádné spojení s třídou, z níž vyšla. Neměla si uvědomit, že jedině jednotným bojem proletariátu za zvýšení mezd, za řádnou podporu pro nezaměstnané, za požadavky vesnické chudiny je možno dosáhnout zlepšení těžkého života.“¹¹⁶

2.3 Apolitičnost

Skautská apolitičnost se během vývoje hnutí stala tématem mnoha diskuzí a za celou svou historii si vybuodovala jistou kontroverznost. Dodnes se jedná o záležitost spojenou s různými druhy výkladů.

„Život v těchto organizacích přirozeně musí také vyvíjeti smysl pro rovnost všech a pro práva každého jednotlivce, vychovávati tudíž hochy na občany demokratické společnosti.; U nás v národě skrz na skrz demokratickém, jehož jádro tvoří lidé středních vrstev a dělnický proletariát, a jehož politika nemá nijakých válečných cílů, bude nutno zvláště přizpůsobit výchovu ve skautech této naprosto mírumilovné, ryze občanské a demokratické povaze našeho života.“¹¹⁷

Podle tohoto lze soudit, že Junák má vychovávat v duchu demokratickém a má děti připravit na život občana, který se orientuje ve státní politické situaci a dokáže tedy naplnit svá občanská práva i povinnosti. To, co by skautské hnutí nemělo připustit, je, aby bylo veřejně spojováno s některou z politických stran, nebo aby některé z nich vyjadřovalo svou podporu.

Právě v tomto bodě byla komplikovaná existence skautsko-socialistického proudu, který se výrazně začal projevovat ve dvacátých letech minulého století.

¹¹⁴ SVOJSÍK, A. B.: c. d., s. 64.

¹¹⁵ SVOJSÍK, A. B.: c. d., s. 42.

¹¹⁶ POLEDŇÁK, A.: c. d., s. 28.

¹¹⁷ SVOJSÍK, A. B.: c. d., s. 64-65.

Problém nepředstavovaly politické názory jednotlivých členů, ale prezentace návaznosti těchto svébytných skautských skupin na politiku KSČ a dalších levicových stran. Stejně tak je tedy formálně sporná dvojitá krátká existence skautské organizace pod vládním systémem vybudovaným v Československu komunistickou stranou v letech 1948-1989,¹¹⁸ neboť muselo dojít na oficiální rovině minimálně k částečné rezignaci na demokratické principy.

¹¹⁸ Myšleno doznívání skautingu v letech 1948-1950 a posléze jeho znovuoobnovení z let 1968-1970.

3 Skauting v Olomouci v padesátých až osmdesátých letech z pohledu pamětníků

V rámci této kapitoly se postupně přeneseme z témat spíše obecných na konkrétní příklady skautingu v oblasti Olomouce. S mapováním skautské kultury v tomto období mi byli nápomocni tři skautští bratři Libor Kvapil – Sir, Zdeněk Šobr – Fil a Josef Červinka – Griffin, kteří byli ve sledovaném období takřkajíc „v centru dění“ a nebáli se se mnou podělit o své životní zkušenosti a vzpomínky, z nichž budu také, mimo jiné, pro tuto kapitolu čerpat. Při práci s jednotlivými vzpomínkami se zaměřím na jejich uvedení do historického kontextu a zároveň se pokusím analyzovat jejich subjektivní prožitky. Pro snazší orientaci jsem se rozhodla rozčlenit zkoumané období do několika časových úseků, které dají této kapitole historický rámeček.

3.1 Cesta k pražskému jaru

Padesátá léta se nesla v duchu utvrzování režimu a s tím souvisejících politických procesů. Mezi jejich oběťmi, jako jsou Milada Horáková nebo Heliodor Píka, je také mnoho skautů, kteří byli mezi lety 1949-1954 souzeni za velezradu, špionáž a vyzvědačství. Trestem většinou bylo dlouholeté odnětí svobody v průměru deset až dvacet let, v některých případech i doživotí nebo smrt.¹¹⁹ Tyto perzekuce skautů se nevyhnuly ani oblasti Olomoucka, přičemž k vysokým trestům bylo odsouzeno několik skautů ze Šternberka, dále Václav Jurán – Jasan původem z Velké Bystřice a Teodor Komárek, oddílový vůdce z Olomouce.¹²⁰

Další událost, která výrazně ovlivnila společnost, byla ekonomická krize let 1953-1957. Krize vznikla z pokusu o přetvoření Československa na strojirenskou velmoc sovětského bloku, na což československá ekonomika nebyla připravena.¹²¹ Pokusem o znovuoživení stability byla peněžní reforma, v jejímž důsledku se ještě prohloubila krize sociální, která nejvíce dopadla na rodiny s dětmi.¹²² Životní úroveň se tak stala

¹¹⁹ LEŠANOVSKÝ, K.: *Se štítem na štítě*. Praha 2000, s. 35-37.

¹²⁰ TICHÁK, M.: *Po stopách skautů na Olomoucku 1919-1994*. Olomouc 1994, s. 62.

¹²¹ KAPLAN, K.: *Sociální souvislosti krizí komunistického režimu v letech 1953-1957 a 1968-1975*. Svazek 9, Praha 1993, s. 7.

¹²² KAPLAN, K.: *c. d.*, s. 15.

velmi probíraným tématem, neboť sociální nespokojenost obyvatelstva podkopávala politickou moc KSČ.¹²³

Od 1. ledna 1951 skautská organizace přestala oficiálně existovat. Situace byla značně podobná roku 1940, kdy se také skauting stal nepřítelem státu. Reakce skautů byla obdobná, někteří svou činnost nadobro ukončili, jiní se zapojili do protikomunistického odboje v ilegalitě.

V Olomouci většina oddílů svou činnost ukončila, ačkoliv u některých se nejednalo o okamžitou záležitost, spíše o pozvolný proces. Příkladem oddílu, který ukončil svou činnost ještě před oficiálním zrušením Junáka je 5. oddíl Ostří hoši, ve kterém zahájili svou skautskou kariéru Libor Kvapil – Sir a Zdeněk Šobr – Fil.

*„Změna režimu se prosazuje... Ta nepřijde zlomově, ale postupně, takže jsme teda skautovali do roku 50, kdy už to bylo... [...] Už byly takový nějaký příznaky, že prostě skauti skončí...“ **Zdeněk Šobr – Fil***

Oběma narátorům bylo v roce 1950 kolem třinácti let, proto jen lehce cítili změny, které se kolem nich vytvářely. Příkladem je vzpomínka Zdeňka Šobra na jeho první a zároveň poslední skautský tábor, který absolvoval v dětském věku. V té době již existovaly tzv. pionýrské oddíly Junáka, které pomalu přebíraly kontrolu nad organizací. Tábor se uskutečnil u Dolní Lomné, kde se v okolí nacházelo celkem dvanáct obsazených tábořišť, kterým zajišťovaly stravu dvě velké jídelny. Tábor byl stále ještě postaven na skautských programech a byl veden skauty (přestože účastníci byli smíšení skauti a pionýři). To, co Zdeňka Šobra upozorňovalo na měnící se poměry, byly například pozměněné názvy družin. Tradiční skautské názvy jsou často inspirovány zvířaty, která představují jejich maskoty (Tygři, Medvědi, Vlci), nebo skautskou symbolikou (Setonovci, Psohlavci atd.), zatímco komunistická ideologie začínala zavádět tzv. pokrokové názvy. Na rozdíl od komplikovanějších změn politických, tyto změny děti vnímaly, neboť se jich přímo dotýkaly. Těžko dítě chápe, co je špatného na názvu jejich družiny Vlků, a proč si teď musejí říkat například Fučíkovci.

¹²³ KAPLAN, K.: c. d., s. 18.

„Jako ty vlčata, tak to jsme tak ani ještě necítily, tam se jelo normálně skautsky, akorát že teda... [...] to už byly budovatelské tábory [...] on náš oddíl, ti Ostrří hoši, už taky skomíral, takže už jsme ani nenaplnili počet. Čili vedl to teda náš vedoucí Laka – Plainer, a jeho zástupce byl taky skaut, ale už jsme byli dohromady s pionýrama ze školy. [...] Tak tam už se jako teda komunisti ukazovali, družiny už měly pokrokové názvy. [...] Tak tam byli Wolkerovci, Fučíkovci, Nová garda, no... No ale jelikož to vedli skauti, tak to ještě bylo skautskej tábor.“ **Zdeněk Šobr – Fil**

Po rozpadu domovského 5. oddílu (podzim 1950) se Libor Kvapil a Zdeněk Šobr rozhodli přestoupit pod 1. oddíl, jehož činnost pokračovala až do konce roku 1950. Pod tímto 1. oddílem se vytvořila nová družina Tygrů, složená z mladých skautů (věk 11-14 let), kteří chtěli ve skautingu pokračovat i poté co se jejich vlastní oddíly rozpadly, nicméně Junák ještě oficiálně existoval.

„Vznik družiny:

První se přihlásili do 1. oddílu Tygr, Ježek a Tonda. Tygr a Ježek přišli z 8. oddílu, který se rozpadl. Na první družinovku přivedl Ježek Básníka, který s ním chodil do 8. oddílu a Zdeňka, kterého znal ze školy. Zdeněk opět přivedl Satana,¹²⁴ který s ním chodil do 5. oddílu, jenž již také ukončil činnost. To byl základ družiny, s kterým jsme začali první schůzky.

*Na první schůzce byly rozděleny funkce; Básník se stal pokladníkem, Zdeněk kronikářem a Satan povede bodování. Rádcem družiny zůstává bratr Tygr, který je z nás nejstarší. Schůzky jsou vždy v pátek v klubovně 1. oddílu.“¹²⁵ **Kronika družiny Tygrů, 1. oddílu junáků, Vlčáci Olomouc***

Družina existovala pod 1. oddílem do 27. ledna 1951, kdy byl oddíl také rozpuštěn a následně ve své činnosti pokračovala ještě následující 3 měsíce jako konspirační skautská skupina (jediná v Olomouci, jejíž činnost se mi podařilo dopátrat).¹²⁶

¹²⁴ Jmenovaný Zdeněk později známý jako Fil (Zdeněk Šobr) a pod přezdívkou Satan zpočátku skautoval Libor Kvapil (později přijal přezdívkou Sir).

¹²⁵ 1. oddíl, Družina Tygrů: kronika (1950-1951), Olomouc, 86 s. (nearchivováno).

¹²⁶ 1. oddíl, Družina Tygrů: kronika (1950-1951), Olomouc, zápis ze 27. 1. 1951 (nearchivováno).

„Několik kluků zjistilo, že ještě funguje 1. oddíl o několik měsíců dále a šli jsme se teda přihlásit tam. A tam ti kluci, takový ti nadšení z jiných oddílů, vytvořili družinu Tygrů a v té jsme pak pokračovali v ilegalitě, jako nějakou dobu, než nás rozdělily studie. [...] Ale už tehdy bylo cítit, že tam něco nehraje, velice těžko jsme nesli to, že by se ten skaut měl skončit, protože jsme tam byli strašně rádi, hrozně se nám tam líbilo, a nemohli jsme pochopit, že to, co máme rádi, politicky ukazují, že je to špatně. [...] Pikantní bylo, že ta tajná družina, že jsme se setkávali v komoře, když nad náma byl sekretariát Svazu mládeže.“ **Libor Kvapil – Sir**

Více než o vyložený vzdor proti komunistickému režimu, jednalo se o touhu několika kluků, neztratit ze svého života něco, co jim přinášelo radost a pocit štěstí. Z výpovědi Libora Kvapila i ze záznamů v kronice také vyplývá, že si členové příliš neuvědomovali riziko, které svou organizovaností podstupovali. V klubovně zpívali skautské písně a pronášeli skautské pokřiky, vyvíjeli značnou aktivitu při rekonstrukci klubovny, což snadno mohlo upoutat pozornost sousedů. V kronice se nachází jediný záznam nabádající členy k opatrnosti a to ze 4. února 1951, kde je zdůrazněno nebezpečí prozrazení, neboť přímo nad klubovnou se nacházel sekretariát ČSM.¹²⁷

Družina existovala do konce dubna roku 1951, poté její činnost ustala, neboť se postupně rozpadla její členská základna.

Poslední zápis z kroniky o jejím rozpuštění ze dne 26. dubna 1951:

„Oběžník nás svolal na schůzku, na které jsme byli vybídnuti, abychom – chceme-li – přestoupili k Tygrovi, který založil nový klub. Dosud se žádný plně nevyjádřil, ale velké nadšení mezi námi není.

Žádný nabídku nepřijal, čili naše činnost se končí. Zdeněk.“¹²⁸ **Kronika družiny Tygrů, 1. oddílu junáků, Vlčáci Olomouc**

Situace v padesátých letech byla nebezpečná, pokud nějaký skauting existoval, pak musel být velmi dobře skryt. Nositeli se stali „bývalí“ skauti, kteří udržovali

¹²⁷ 1. oddíl, Družina Tygrů: kronika (1950-1951), Olomouc, zápis ze 4. 2. 1951 (nearchivováno)

¹²⁸ 1. oddíl, Družina Tygrů: kronika (1950-1951), Olomouc (nearchivováno).

přátelství, nebo dospělí jednotlivci přímo se zapojující do odboje, nicméně pro skautskou organizovanou práci s dětmi zde nebyl příliš prostor.

3.2 Od obnovení k rozpuštění (1968-1970)

Šedesátá léta probíhala v duchu postupného uvolňování režimu. Bylo to způsobeno jednak další krizí, ale i skutečností, že se do popředí dostávaly hlasy zdůrazňující potřebu reform. Tím došlo k postupnému otevírání československé společnosti Západu a také k demokratizujícím tendencím, které vyústily v tzv. pražské jaro.¹²⁹ V žádném případě se nejednalo o ústup socialismu, pouze šlo o pokus transformovat jej na tzv. socialismus s lidskou tváří.¹³⁰

Pro skauting znamenala první polovina roku 1968 po téměř dvaceti letech nový začátek, neboť po zdoluhavých jednáních bylo 29. března 1968 vyhlášeno oficiální obnovení skautské organizace – Junák. Nutno ale říci, že znovuobnovení bylo doprovázeno výraznými ústupky ze strany skautského vedení, neboť musela být Junákem uznána platnost ústavy z roku 1960, v níž má KSČ vedoucí postavení v rámci státu a také veškeré výchovné a kulturní instituce musí být vedeny v duchu marxismu-leninismu.¹³¹

Již dlouho před 29. březnem docházelo k postupnému obnovování skautské aktivity. Vznikaly alternativní skupiny, které se pod záštitou různých turistických oddílů pokoušely praktikovat část ze skautské činnosti. V Olomouci existoval od roku 1965 turistický kroužek táborníků pod vedením Vladimíra Sedláčka (skautské jméno Láva) a nedaleko Olomouce pak působil turistický oddíl TJ Tatran Litovel.¹³²

V Olomouci se opětovného obnovení skauti chopili prakticky okamžitě. Již na druhý den od jeho vyhlášení, 30. března, se sešla skupina asi padesáti skautů v sále Vlastivědného muzea Olomouc. 12. dubna se pak uskutečnilo velké setkání

¹²⁹ KAPLAN, K.: *c. d.*, s. 46.

¹³⁰ FIALA, P. a kol.: *c. d.*, s. 59.

¹³¹ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 239.

¹³² TICHÁK, M.: *c. d.*, s. 63.

skautů z Olomouce i z okolí, a to v podobě pěšího výšlapu na nedalekou horu Jedovou u Pohořan (cca 15 km od Olomouce).¹³³

*„Setkání na Pohořanech, to mě nějak tady minulo, já jsem to vlastně toho prvního půl roku sledoval v tisku a samozřejmě jsem tomu fandil. [...] Začal jsem znovu až po prázdninách v roce šedesát osm, takže vlastně to už tady byly armády, a já jsem teprve v září začal znovu skautovat a ty dva roky to pak teda ještě vydrželo. [...] A to se mně právě ozval Sir s tím, že 8. oddíl Olomouc potřebuje činovníka. Že vedoucího má, ale jaksí potřebuje posilu, jako zástupce. Oni si mě tam pozvali, no a tak, na určeném místě jsem se setkal s bratrem Mirkem Komárkem, který byl jako oficiální vedoucí 8. oddílu a on přinesl dvoje desky, dost silný, a říká: tady máš všechny papíry... [...] Takže nakonec jsem nedělal zástupce, převzal jsem tady ten tzv. oddíl, pět kluků, a začal jsem oddíl teprve budovat.“ **Zdeněk Šobr – Fil***

Zde je vidět, že téměř dvacet let dlouhé přerušení skautské činnosti, které Zdeněk Šobr prožil, se projevilo na jisté ztrátě kontaktu, který byl ovšem v roce 1968 obnoven. Libor Kvapil při rozhovoru uvedl, že první i druhé obnovování Junáku svým způsobem přeskočilo jednu generaci. Tedy, že v roce 1968 se obnovy nechopila mladá generace (lidí okolo třiceti let), která prožívala své první skautské roky kolem roku 1950, ale naopak prvotní iniciativu vyvíjela spíše starší generace jejich původních vůdců. Stejný efekt se pak projevil i v roce 1989. Nejspíše je to způsobeno silnějším pocitem zodpovědnosti, zažijete-li rozpad skautského hnutí z pozice vůdce nežli z pozice dítěte.

Díky dobrovolníkům, jako byl Zdeněk Šobr – Fil, se velice rychle začaly obnovovat Olomoucké oddíly, a uvolněná atmosféra způsobila obrovský zájem ze strany veřejnosti. Tabulka obnovených oddílů je vytvořena podle soupisu z publikace *Po stopách skautů na Olomoucku 1919-1994*.¹³⁴

Obnovené skautské oddíly roku 1968	
Číslo a název oddílu	Vedoucí oddílu
1. oddíl „Vlčáci“	Ota Oliva
2. oddíl Rázní Poveláci	Vojslav Zubalík – Faty

¹³³ TICHÁK, M.: c. d., s. 64.

¹³⁴ TICHÁK, M.: c. d., s. 64-66.

3. oddíl Hoši svorného srdce	Miroslav Navrátil
4. oddíl Junáci Triglavu	Vladimír Vodrážka
5. oddíl Ostří hoši	Miroslav Dvorský – Dvorana
6. oddíl (Z Nových sadů)	Miroslav Řezníček – Nemo
7. oddíl	Lubomír Kantor – Čibi
8. oddíl PSOHLAVCI	Zdeněk Šobr
8. dívčí oddíl	Lucie Hrubanová
9. oddíl	Jiří Kvapil
9. dívčí oddíl	Barbora Gajová
10. oddíl Hanáci	František Láš – Vlčák
11. oddíl	- nově vytvořen ze členů 1. oddílu Vlčáci
12. oddíl	- původně pionýrský od., přešel pod Junáka
13. oddíl vodních skautů	Miloš Tureček – Turda

Obnovené tradiční dívčí oddíly	
Číslo a název oddílu	Vedoucí oddílu
1. dívčí oddíl Junačky Vatry	Zdena Šíchová
2. dívčí oddíl Rázné Povelačky	Mirka Koukalová
3. dívčí oddíl Rarášci	Jindřiška Mišauerová
4. dívčí oddíl Amazonky	Eva Kolomazníková
5. dívčí oddíl	Irena Dvorská

*„V šedesátém osmém roce byl obrovskéj „boom“, prostě se obnovilo, vznikla myšlenka, že se bude skautovat a najednou se vyhrnuli všude skauti s obrovským nadšením. [...] Dalo by se říct, že jsme byli módou, že nám všeci fandili. Jednak nám fandili ti, kteří skauting zažili a chtěli třeba, aby v tom jejich děti pokračovaly, že jim to doporučili, a jednak nám fandili možná i ti, kteří nesouhlasili s režimem a viděli, že je to zase něco, co bylo zakázané a nyní je otevřený. Tak možná, že i ti nám fandili, a fandili nám opravdu ohromně, že když se jelo na tábor, tak kdejaký podnik slíbil, že nás zaveze autobusem, Zora nám dala čokoládu, JZD brambory, prostě všelijaký dary.“ **Libor Kvapil – Sir***

Pro dospělé skauty, jako byli právě Libor Kvapil a Zdeněk Šobr, znovuoobnovení Junáka znamenalo dva roky intenzivního skautování s obrovským nadšením, v rámci obnovy oddílů se pořádaly výpravy, kurzy, tábory a různé zážitkové akce, což také představovalo velkou časovou zátěž, která se například u Libora Kvapila projevovala v rodinném životě, neboť byl již ženatý, nicméně i zde skauting našel pochopení.

Veřejný zájem vyvolaný obnovením Junáku přispěl k velkému přílivu nových členů. To byla nebezpečná situace, podobná té, která nastala po roce 1945 (nedostatek kvalifikovaných vedoucích na příliš velké množství dětí). Aby nedocházelo ke snižování úrovně práce s dětmi, bylo potřeba vedoucím a rádcům družin zajistit vzdělání. Právě proto byla obnovena činnost již dříve Jesenické lesní školy, jejíž letní kurz byl 21. srpna 1968 přerušen příchodem vojsk Varšavské (byla ukončena o den dříve).

Velkou událostí konce roku bylo ve dnech 23.-24. listopadu uspořádání III. Junáckého sněmu v Praze. Sněm byl důležitý, neboť se na něm měly projednávat nové stanovy Junáka a jeho následná existence pod nově vznikajícím Sdružením organizací dětí a mládeže.¹³⁵ Výsledkem sněmu byly i úlitby komunistickému režimu. Jednou z nich bylo odmítnutí opětovného vstupu Junáka do světové organizace. Na tento sněm byla vyslána také početná delegace z Olomoucka, které se účastnil i Libor Kvapil.

„A tehdy byl obrovskou postavou „Táta Plajner“, Rudolf Plajner, který byl náčelníkem, a my jsme ho dost uctívali. Já jsem měl tu čest, že jsem byl na III. Junáckém sněmu v Praze a ten byl v roce šedesát osm v listopadu čili už ve víceméně obsazené Praze Rusama. A přesto ti skauti měli tu odvahu a opravdu ještě se jim fandilo, že třeba když jsme přijeli na nádraží, tak se z rozhlasu ozvalo „Vítáme účastníky III. Junáckého sněmu“. To bylo obrovský, bylo to v Lidovém domě, třeba SEMAFOR pro nás udělal svoje vlastní představení se Šlitrem. Takže opravdu fandili. [...] Nemohli jsme být členy světového bratrství, to byl prostě skauting víceméně izolovanej a skauti na západě pořád byli pro nás nepřátelé. Teda podle nich. Ale nějak to tomu nadšení nevadilo.“ **Libor Kvapil – Sir**

¹³⁵ BŘEČKA, B.: c. d., s. 245.

Je pochopitelné, že obrovské nadšení po dvaceti letech zákazu převážilo zklamání z ústupků, které byly na III. sněmu učiněny, nicméně i ze svědectví je patrné, že ve skautské komunitě došlo v tomto období k částečné rezignaci na demokratické principy. Pro skauty bylo v tuto chvíli nejdůležitější skautovat, jak jen to půjde.

Obnovení skautské činnosti nemělo příliš dlouhého trvání. Po reformách z první poloviny roku 1968 a následovném znovuupevnění moci „ortodoxních“ představitelů KSČ, za pomoci vojsk Varšavské smlouvy, započalo období tzv. normalizace. 17. listopadu 1969 bylo rozhodnuto předsednictvem ústředního výboru KSČ o začlenění všech dětských organizací pod Socialistický svaz mládeže.¹³⁶ Junák se opět stal se svým vlivem na mládež pro komunistický režim nepohodlným, což se projevovalo dalším oklešťováním skautských pravomocí a postupným přebíráním vedení.¹³⁷ Vše vyvrcholilo 1. září 1970, kdy byla v rámci Ústřední rady Českého Junáka ustanovena likvidační komise a bylo veřejně vyhlášeno ukončení činnosti Junáka. Došlo tedy k tomu, že se skautská organizace prakticky sama rozpustila.

Takto na rozpuštění a poslední tábor vzpomíná Zdeněk Šobr:

*„Byl jsem na ten oddíl celý ty dva roky sám, byla to krásná práce, ale byl to záběr. [...] Z party kluků vybudovat celkem slušně fungující oddíl, tak to byla radost. [...] Skončili jsme v tom roce sedmdesát ve Vranové Lhotě. [...] Ten tábor, to byl taky velkej zážitek, skončil legendárním táborovým ohněm. [...] Táborák začal asi v osm hodin, ještě za světla. [...] Byla tam celá vesnice. [...] Dali jsme dohromady program, každý oddíl měl svoje scénky, recitace, no prostě takovej klasickej program. [...] Dokonce tam bylo udělení Tří orlích per; a jeden hoch tam skládal slib. [...] No a na závěr bratr Štefka – Dan, on tehdy byl člen náčelnictva, tak oznámil, že teda to byl poslední táborák, že Junák končí, a že kdo chce, že bude už jenom Pionýr. [...] Ty oddíly, který budou chtít, můžou jít buď do Pionýra, nebo skončit a nebo prostě dle vlastní úvahy. Ale toto středisko, že teda končí, jako 8. středisko, protože to bylo vždycky středisko, kterému se říkalo „homogenní“, že má rozšířenou náboženskou výchovou. Jak se říkalo hovorově – katolickej skaut.“ **Zdeněk Šobr – Fil***

¹³⁶ VANĚK, M. a kol.: *Ostrůvky svobody*. Praha 2002, s. 148.

¹³⁷ BŘEČKA, B.: *c. d.*, s. 250.

Zdeněk Šobr věnoval dva roky svého času intenzivní práci s dětmi a vybudoval „slušně fungující oddíl“. Jaké zklamání musí pocítit vedoucí, jehož práce byla zastavena ve chvíli, kdy energie vložená do vybudování pevného zázemí se začíná vracet v podobě rozrůstající se dobře pracující skautské skupiny. Záležitostí spíše ojedinělou je také výpověď o přítomnosti obyvatel Vranové Lhoty u závěrečného táborového ohně, kde došlo k oznámení o zániku 8. střediska. Z toho lze soudit, že měli skauti s místními skutečně dobrý vztah. Vzpomínka na závěrečný oheň s sebou nese směsici nostalgie a smutku, neboť pro katolický skauting nebylo v jiných organizacích v následujících letech místo.

3.3 Normalizace a poslední léta režimu (1970-1989)

Pro období tzv. Normalizace (1969-1975) je typické znovunavrácení komunistického režimu v Československu do podoby před rokem 1968. Jedná se o obnovení mocenského postavení KSČ a jejich představitelů. Reformní vláda Alexandra Dubčeka byla vystřídána vládou Gustava Husáka opět více fixovanou na politiku SSSR.¹³⁸

3.3.1 Skautský pionýr

Tím, že se Junák uchýlil k „samorozpuštění“, umožnil tak svým plnoletým členům svobodně se rozhodnout, jak se skautingem naložit. Byla zde možnost přijmout záštitu pionýrské organizace (PO), či jiných výchovných hnutí spadajících pod Socialistický svaz mládeže (SSM) a spolu s oddílem se do ní začlenit.¹³⁹ Toto nebylo s přihlédnutím ke komunistické ideologii umožněno tzv. homogenním (katolickým) oddílům. Další možností bylo skautskou činnost již dále neprovozovat, nebo ji udržovat na poli ilegálním. Rudolf Plajner – Táta ze své pozice náčelníka Junáka vyzval, po jeho rozpuštění, skautské vedoucí k tomu, aby „neopouštěli děti“, čímž se přiklonil k začlenění se pod SSM.

„Situace v sedmdesátých letech nebyla zas taková jak v těch padesátých, to už řekněme nešlo o krk. [...] Plajner totiž doporučil „neopouštějte děti“. To je dodnes zvažovaný

¹³⁸ KAPLAN, K.: c. d., s. 60-61.

¹³⁹ VANĚK, M. a kol.: c. d., s. 150.

trauma a shazovaný, jako neví se, jak se k tomu postavit. Někdo to odsuzuje, někdo říká, že je to dobrý.“ **Libor Kvapil – Sir**

Kontroverze Plajnerova výroku je dána tím, že v podstatě vyzval skauty, aby se začlenili pod organizace s ideologií skautingu nepřátelskou, což v důsledku odporuje skautským zákonům. Jak bylo v úvodu řečeno, mnoho skautů přijalo členství v KSČ a toto byl jeden z možných důvodů (aby jim bylo umožněno dál vést oddíly). Tito skauti-komunisté bývají podrobováni kritice, stejně jako je podle mnohých sporná oprávněnost, či správnost výzvy Táty – Plajnera.

Některým skautským oddílům se tedy podařilo v členit se do jiných dětských organizací. V Olomouci se nejčastěji jednalo o turistické oddíly pionýra, které byly organizované pod určitou školou nebo o tzv. TOM (Turistické oddíly mládeže), které většinou vznikaly pod záštitou Tělovýchovné jednoty pod národními podniky (v Olomouci se jednalo například o n. p. Zora).¹⁴⁰

Tradiční pionýrské skupiny byly tvořeny jednotlivými školními třídami, pokud se skautský oddíl začlenil pod pionýrskou organizaci, z tohoto pravidla se z podstaty věci vymykal a tvořil tak skupinu dětí „ne-spolužáků“, nicméně musel být organizován pod některou školou. Toto začleňování se dělo naprosto legální cestou, nelegální činnost by byla, kdyby se v rámci pionýrských oddílových programů pracovalo se skautskou symbolikou.

Jako konkrétní příklady oddílů včleněných do PO mohu uvést 3. dívčí oddíl Rarášků, 4. dívčí oddíl Amazonek nebo 5. dívčí oddíl Dívky Zoraviny, 6. oddíl Ostříží a 10. oddíl Hanáci, které existovaly pod 78. skupinou PO SSM v Olomouci.¹⁴¹ Tato skupina byla vedena pod olomouckou školou Na Vozovce a později přešla pod Střední odborné učiliště na Kosinově ulici. Dalšími oddíly byly například 7. oddíl vedený Lubomírem Kantorem – Čibim,¹⁴² který se spojil se 3. oddílem a vytvořil tak pionýrský oddíl tzv. Bílý kruh, který existoval pod školou bratří Cerviů

¹⁴⁰ VANĚK, M. a kol.: c. d., s. 146.

¹⁴¹ KANTOR, L.: c. d., s. 2, 4.

¹⁴² KANTOR, L.: c. d., s. 1.

na Tererově náměstí. Některé oddíly toto období nepřečkaly a postupně zanikly, jako tomu bylo například u 5. oddílu Ostrých hochů.¹⁴³

O fungování těchto pionýrských oddílů se dočteme ve školních kronikách. Většina zápisů zaznamenává obecnou činnost, počty členů, jména pionýrských vedoucích, či hodnocení jejich práce. Ovšem občas lze narazit na doklady skautského působení, jako tomu bylo v záznamu z kroniky ZŠ Na Vozovce, pro školní rok 1968/1969, kde se můžeme dočíst o založení organizace Junák, ke které přešla také část místních pionýrů.¹⁴⁴ Dalším zajímavým záznamem, tentokrát ze školního roku 1970/1971, je zmínka o působení Františka Láše (Vlčák – bývalý vedoucí 10. oddílu Hanáci obnoveného v roce 1968) coby vedoucího pionýrské skupiny.¹⁴⁵

Na skauting pod záštitou SSM vzpomíná také Libor Kvapil:

*„Byla možnost celej ten oddíl přihlásit, že pokračoval se stejným vedením, se stejným osazenstvem, pod nějakou školou. [...] byly organizovaní ve škole, ale vůbec do té školy nechodili, byli to prostě skautsky vedení pionýři. [...] Měli svoji klubovnu, měli družinovej systém. [...] V tomto ten rozdíl ani necítily a skautovali jakoby dál. Samozřejmě nemohli uznávat první princip, ovšem měli dvacet let zkušeností. [...] Dovedli tábor postavit do posledního hřebíku, prostě opravdu měli zkušenosti a přežili celou tu dobu, takže byla možnost pokračovat, ve víceméně stejném sestavení. [...] Ale pak došlo k takovému trošičku rozporu, že tydlenci lidi po těch dvaceti letech, když pak došlo k obnovení skautingu, tak se domnívali, že jsou oni jediní pokračovatelé skautu a strašně nelibě nesli to, že se objevili třeba ti, co neskautovali. [...] mysleli si, že to oni budou ti pokračovatelé a došlo trošičku k chybě, když si mysleli, že skauting je to, co oni dělali v tom pionýře a nehledali rozdíl, co vlastně do toho skautingu chybí.“ **Libor Kvapil – Sir***

V této výpovědi se svým způsobem nachází odpověď na otázku, jaký byl praktický rozdíl mezi skautskou a pionýrskou organizací v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století. Díky archivnímu materiálu, který se dochoval

¹⁴³ KANTOR, L.: c. d., s. 4.

¹⁴⁴ SOKA Olomouc, fond M 5-65 Základní devítiletá škola, 1. -5. ročník, Olomouc, Na Vozovce, NAD 305, kronika inv. č. 1. (školní rok 1968/1969)

¹⁴⁵ SOKA Olomouc, fond M 5-65 Základní devítiletá škola, 1. -5. ročník, Olomouc, Na Vozovce, NAD 305, kronika inv. č. 1. (školní rok 1970/1971)

ve fondu Okresního domu pionýrů a mládeže, můžeme nahlédnout do harmonogramů, plánů kurzů nebo zážitkových akcí. Z těchto záznamů vyplývá, že samotná činnost skutečných pionýrských oddílů se od té skautské příliš neliší. Zvláště turistické oddíly měly podobnou pracovní náplň. Soutěžilo se v lukostřelbě, pořádaly se závody,¹⁴⁶ učila se orientace v přírodě s mapou i bez ní, pracovalo se s buzolou a učily se topografické značky,¹⁴⁷ hrály se hry a tábořilo se.¹⁴⁸ Na základě těchto pramenů tedy můžeme říci, že PO převzala od skautingu jeho metodu, nikoli však jeho cíle, které byly zakotveny ve skautském zákoně a slibu. Ve svém svědectví se Libor Kvapil nestaví na stranu kritiků „skautů-pionýrů“, nicméně vyjadřuje nesouhlas s jejich porevolučními pokusy přetvořit Junák k obrazu svému. Skautsko-pionýrské oddíly po roce 1989 sice měly oproti těm nově vznikajícím velkou výhodu ve své předchozí dvacetileté praxi s tábornictvím a výchovou dětí, nicméně si dostatečně neuvědomovaly, že jim chyběla práce s myšlenkovými základy skautingu.

3.3.2 Grifinova „Trojka“

Dalším z oddílů, který fungoval podle skautského vzoru, byla tzv. „Olomoucká Trojka“ vedená Josefem Červinkou – Grifinem. Josef Červinka původně působil v Karviné, kde vedl od roku 1964 „Karvinskou Trojku“, ale počátkem osmdesátých let se přistěhoval i s rodinou do Olomouce.

*„Ve středu 26. 5. 1982 jsme se přestěhovali do Olomouce. 16.-30. 7. 82. [...] Na táboře končím v Karviné s oddílem přesně dvoustým měsícem oddílové činnosti. Celkem osmnáct roků a tři měsíce.“*¹⁴⁹

Způsob vedení obou oddílů se značně podobal „Foglarově dvojce“, působící pod TOM,¹⁵⁰ a to jak po stránce obsahové (hry a programy se nesly v duchu Foglarových děl), tak po stránce organizační.¹⁵¹

¹⁴⁶ SOKA Olomouc, fond M 5-106 Okresní dům pionýrů a mládeže Olomouc, NAD 346, karton 2, inv. č. 128.

¹⁴⁷ SOKA Olomouc, fond M 5-106 Okresní dům pionýrů a mládeže Olomouc, NAD 346, Deník kroužku pěší turistiky I., inv. č. 68.

¹⁴⁸ SOKA Olomouc, fond M 5-106 Okresní dům pionýrů a mládeže Olomouc, NAD 346, karton 3, inv. č. 134.

¹⁴⁹ Olomoucká Trojka: kronika (1982/1983), Olomouc, s. 1. (nearchivováno)

¹⁵⁰ VANĚK, M. a kol.: c. d., s. 161.

¹⁵¹ Ze skautského hlediska existují dva druhy vedení oddílu. „Foglarovský typ“, kde oddílový vedoucí vede oddíl třeba 20 let. V dnešní době je však častější druhý přístup, kdy vedení oddílu si vychovává své nástupce a cca. po dvou až třech letech se obměňuje. Každý z těchto přístupů má svá pozitiva i negativa.

*„Ten oddíl v Karviné, co jsem měl tam v běhu, tak přesně takový byl tady. To byla „Karvinská trojka“ a „Olomoucká Trojka“. Vždycky jsem si přál, razili jsme heslo, že jsme dvě větve jednoho stromu. [...] Měli jsme spolu spoustu táborů a dneska spolu spolupracují taky.“ **Josef Červinka – Griffin***

Olomoucká Trojka tedy vznikla v roce 1982 a organizačně byla vedena pod turistickými oddíly mládeže (TOM) v rámci Československého svazu tělesné výchovy (ČSTV), které poskytovaly o něco větší svobodu než přímo pionýrská organizace.¹⁵² Oddíl byl veden v čistě foglarovsko-skautském duchu.

*„Tehdy to přece jenom zavánělo, že ty TOMy jsou takovej tajnej skaut. Byl a nebyl. [...] My jsme sice měli slib oddílovej, kterej byl přesně skautskej, ale místo například „zákony junácké“, jsme říkali „zákony oddílové“. A ti Karviňáci taky. To jsem se jednou poděsil, protože s nima tam dělal nějaký interview ostravský rozhlas a ta reportérka říkala: No vy máte nějaký takový slib. A oni rup řekli tam ten slib celej. No to jsem říkal, to bude průser, protože, kdo zná tu problematiku, tak ví, že je to skautskej slib, a ne nějakej oddílovej. [...] Ale nikdo na to prostě nijak nereagoval... Jednak oni to neznali, tam by musel být někdo, kdo byl skautem a musel by to být třeba zarytej estébák, a teď by do toho schválně nějak šťoural, tak ten jo, ale jinak ti ostatní neměli šanci.“ **Josef Červinka – Griffin***

Podle svědectví Grifina bylo potřeba vyhýbat se otevřené skautské symbolice a ukrývat ji do symboliky „oddílové“. V osmdesátých letech již byl režim volnější, a proto mnohé procházelo bez povšimnutí a skautské vnitřní symboly nebyly příliš všeobecně známé, nicméně občas se objevilo sousedské udání, či provokace. V tomto ohledu bylo potřeba mít i jistou dávku štěstí.

„Nám se tady furt kolem klubovny plandal nějakej chlapík, kterej vždycky přišel a nesl Foglarovy knížky. Najednou se objevil v oddíle na družinovce, kluci říkali, že tam teda byl. Já jsem je furt upozorňoval: dejte si bacha, žádný skautský věci, žádný lilie, neblbněte, uvidíme, jak to dopadne, teď je to tak na zavření. [...] Fór byl v tom, že když se chtělo a ten režim se vyloženě nedráždil, tak to šlo. [...] Udání? Vždycky jedna paní povídala... Rozhlásilo se, že jsme TO neměli dovolený, a TO že bylo

¹⁵² VANĚK, M. a kol.: c. d., s. 151.

špatný, kdesi cosi, a při tom nic. Nic se nestalo, takže jsem tak proplouval bez nějakých problémů.“ **Josef Červinka – Grifin**

V konečném důsledku sice Olomoucká Trojka „proplula“ bez větších problémů, ale ze svědectví Josefa Červinky vyplývá, že si více než uvědomoval zodpovědnost, kterou nese za celý oddíl i riskantnost nápadného skautství.

3.3.3 Olomoucký neorganizovaný skauting

Kromě skautů, kteří našli uplatnění v oddílech „skautského typu“ v rámci jiných organizací, existovali také ti, kteří své skautství přenesli na úroveň osobně-mezilidských vztahů skrze skautská přátelství. Jak řekl při našem rozhovoru Libor Kvapil, v Olomouci existovalo tzv. skautské podhoubí, jenž bylo tvořeno převážně olomouckými oldskauty, kteří mezi sebou udržovali kontakty.

„Vždycky jsem se zamýšlel nad tím, co může skauting dát dospělým, ale myslím si, že to je tady toto... [...] Zažil jsem třeba podivuhodnou věc s jedním instruktorem z lesní školy. [...] On byl z Blanska a v Boskovicích mají takový zvyk, že se vždycky kolem Mikuláše setkali ti bývalí skauti, šli na hrob svému bývalému střediskovému vůdci a pak si udělali takové pohoštění. [...] A on mě na to pozval. Já jsem odpověděl podle pravdy, no že se pokusím jet, ale že uvidím. On to bral jako zdvořilý odmítnutí. [...] Nicméně jsem přijel do těch Boskovic k těm pro mě naprosto neznámým lidem. [...] Řekl jsem, že jsem skaut z Olomouce a byl jsem úžasně přijatej. Měl jsem přespat v Blansku a teprve když jsem jel s tím mým bratrem domů, tak se mi přiznal, že jim o mně vůbec neřekl, pač si myslel, že nepřijedu. Jenže já jsem myslel, že mě tak přijali, protože jsem byl uvedenej jím. To bylo ohromný.“ **Libor Kvapil – Sir**

Tímto zážitkem chtěl Libor Kvapil vyjádřit to, že skauting pomyslně zkracuje vzdálenosti. Samotný fakt, že se uvedl jako skaut, mu otevřel dveře k neznámým lidem. Samozřejmě věc má i odvrácenou stranu. Jak sám později podotknul, chování Boskovických skautů, bylo samo o sobě nebezpečné, neboť klidně mohl být provokatér nasazený Státní bezpečností.

Kolem Libora Kvapila a Zdeňka Šobra se v sedmdesátých letech v Olomouci vytvořila jedna ze skupin oldskautů, kteří se scházeli. Mezi pravidelnými účastníky

byli Alois Štefka – Dan, Ladislav Rusek – Šaman, Zdeněk Šobr – Fil a třech setkání se zúčastnil i Josef Červinka – Griffin.

„Celý ty sedmdesátý léta až do toho devětaosmdesátého jsme se víceméně stýkali. [...] Setkávali jsme se Dan Štefka, to byl bývalej místonáčelník, Rusek, takovej velikej filozofickej teoretik, a Zdeněk Šobr... Takže my jsme se stýkali a poněvadž jsme neměli starosti s oddíly, kde seženeme prachy, kde seženeme stany, tak jsme domýšleli spíš takové ty myšlenkové základy. Filozoficky, co to dává dospělým lidem, prostě skauting, co by způsob života. [...] To skautství nás vlastně vedlo k životním názorům a k volbě přátel.“ **Libor Kvapil – Sir**

Tady narážíme na další rozdíl mezi skautingem a pionýrem. Pionýr byl čistě dětskou organizací, ve které nebylo místo pro dospělé členy, pokud nezastávali nějakou funkci. Skauting se stal hnutím sdružujícím všechny generace, což z něj vytvořilo životní styl a jistý druh filozofického přesvědčení.

Tato setkání se často odehrávala u Libora Kvapila na chalupě. Zde také proběhly dva tajné skautské sliby. Nicméně témata probíraná na těchto sešlostech nebyla vždy výhradně skautská, mnohdy se jednalo o čistě společenské návštěvy, oslavy narozenin nebo rozpravy o umění.

„Byl jsem přizvanej do toho jejich skautskýho spolku. [...] Ale mělo to jednu velkou vadu, oni se kromě u toho Sira scházeli na té jeho chalupě. [...] Když jsem to tak viděl, jak si tam povídají, tak jsem říkal: hoši jsem rád, že jsem tady s váma, ale vy si odpovídáte sami za sebe a já odpovídám za třicet šest kluků v oddíle. Toto, jak se tady scházíme, stačí, aby mezi náma byl jeden spolupracovník Státní bezpečnosti, a bude průser jak mraky. To prostě nejde... I když oni nic nedělali, nepřipravovali převrat, ale oni si tam na té jeho zahradě obnovili skautskej slib a takový prostě věci, který já jsem klukům v oddíle zakazoval.“ **Josef Červinka – Griffin**

Josef Červinka, jak bylo výše řečeno, přistupoval k podobným skautským projevům opatrně. Obával se toho, že by případné spojení s vyloženě konspirační skautskou aktivitou mohlo ohrozit nejen existenci jeho oddílu, ale také způsobit problémy jeho svěřencům. Proto se zúčastnil pouze tří schůzek a kontakt ukončil.

Nakonec skutečně tato setkání neušla pozornosti státních úřadů. V červnu roku 1986 byli tři účastníci předvoláni Státní bezpečností k výslechu. Jednalo se o Ladislava Ruska – Šamana, Zdenka Šobra – Fila a nakonec i Josefa Červinku – Grifina.

Takto na výslech vzpomíná Zdeněk Šobr:

*„Bylo to v tom roce osmdesát šest, přijeli si pro mě do práce. Takovej mladší pán, napohled sympaťák, že něco potřebuje. [...] Naprosto jsem netušil, o co může jít, ale nakonec šlo právě tady o ty tajný sliby.¹⁵³ Že je Junák zakázaný, a že jsme někoho přijímali do Junáka. Takže to by byl samozřejmě velkej průšvih, že působíme, jako organizace špatně na mládež. No tak, že se scházíme, to jsem přiznal. Nakonec mi řekli, že je to svědecká výpověď, ale neřekli proti komu, samozřejmě. To jsme pak vydedukovali, že to asi bylo na Sira, že se to koná na jeho chatě. [...] No tak já jsem se z toho nějak vykroutil. Přiznal jsem, že se scházíme, ale jako bývalí skauti. Že vzpomínáme na ten skauting, ale když je to zrušený, tak nemůžeme nic dělat. Říkám: my tam debatujeme o všem možným, hlavně o umění, protože skutečně jsme tam byli tři, kteří se o výtvarný umění zajímali. [...] Potom jsme dodatečně nějak zjistili, že to byl paralelní výslech. [...] Za dvě hodiny jsem byl zpátky, asi hodinu mě vyslyšeli. [...] Měli jsme teda nahnáný, pochopitelně, no a nakonec z toho nic nebylo. [...] Řekli jsme si, že asi proto, že jsme se nějak shodli, takže nás pak nechali být, ale dodneška nevíme... Nakonec jsme vydedukovali, že nás musel asi někdo prásknout.“ **Zdeněk Šobr – Fil***

Tato zkušenost musela znamenat velkou zkoušku důvěry, která mezi přáteli panovala. Také přinesla všem aktérů obavy o budoucnost svou i své rodiny. Zvláště Libor Kvapil tak těsně před sametovou revolucí zažil nevídaný zájem komunistického režimu o svou osobu.

„Slyšel jsem cvakání v telefonu a nebyl jsem první, kdo četl svoje dopisy. No a pak mně zavolal, já jsem tehdy dělal šéfa praktickým lékařům, tak mně zavolal ředitel, jako že: Prej jsi byl u skautů. Já jsem říkal: tak byl... Když budeš chtít opíkat burty,

¹⁵³ Další známé tajné skautské sliby se uskutečnily také na chalupě Lubomíra Kantora – Čibiho, nicméně ty zůstaly do konce komunistického režimu utajeny.

já ti udělám oheň, já to umím. A on: no pozor, to jsou docela vážný věci. Ale nezbavil mě toho místa, prostě přátelsky mě upozornil a nerozebíral to.“ **Libor Kvapil – Sir**

Samotní aktéři se domnívají, že to, že celý incident neměl žádnou dohru, může být dáno jednak dobrými výpověďmi všech vyslychaných nebo prostým štěstím, že se vyšetřování odehrávalo v době, kdy komunistický režim pomalu dospíval ke svému konci.

Tyto události se tedy staly v posledních letech komunistického režimu. Sametové revoluce se bohužel nedožil bývalý náčelník Rudolf Plajner – Tátu, který byl bezesporu významnou postavou československého skautingu. Zemřel 23. června 1987 ve věku osmdesát šest let.¹⁵⁴ Skautské hnutí bylo připraveno zapojit se do revolučního dění. V září 1989 vydává SSM prohlášení, ve kterém se vzdává monopolu na výchovu mládeže, přičemž v rychlé reakci vzniká tzv. Iniciativní skupina pro obnovu Junáka.¹⁵⁵ V Olomouci pak 27. listopadu vystoupila skautská skupina v čele s Aloisem Štefkou – Danem na manifestaci občanů města a okresu a pronesl při té příležitosti projev o připravenosti skautů na obnovu činnosti. Oficiálně byla skautská organizace Junák obnovena na shromáždění skautů a skautek v Městské knihovně v Praze 2. října 1989.¹⁵⁶

3.3.4 Dovětek autorky

Junák pracuje dodnes. Necelých třicet let od jeho poslední obnovy se neslo v duchu opětovného rozšiřování členské základny. Ještě dnes je patrné trauma, které skautům komunistický režim způsobil. Těžko se nyní, zvláště mladé generaci, hodnotí život mimo demokracii. Mnoho skautů, kteří v režimu žili, starali se o rodiny a pracovali, vstoupilo do KSČ. Někteří jednali ze strachu o budoucnost svých dětí, jiní toužili po úspěšné kariéře a další jen vyslyšeli výzvu Táty – Plajnera „Neopouštějte děti!“. Existuje také mnoho těch, kteří se rozhodli nesklonit před totalitní vládou a byli pro své názory a statečnost trestáni. Lze pochopit jejich rozhořčení vůči bratrům, kteří režimu podlehli, ale dle mého názoru, názoru člověka, který celý život prožil v bezpečí a blahobytu, právo soudit náleží hlavně našemu vlastnímu svědomí.

¹⁵⁴ BŘEČKA, B.: c. d., s. 274.

¹⁵⁵ BŘEČKA, B.: c. d., s. 279.

¹⁵⁶ VANĚK, M. a kol.: c. d., s. 173.

Závěr

Na počátku své práce jsem si stanovila za cíl pokusit se vyjádřit konflikt, který nastal mezi skautskými myšlenkami a komunistickou ideologií a zároveň popsat existenci skautingu v praxi československého socialismu padesátých až osmdesátých let dvacátého století, s přihlédnutím k osobním prožitkům tří pamětníků. Šlo o problematiku značně komplikovanou, neboť je mnohdy těžké zachovat neutralitu při interpretaci jednotlivých názorů. Pro velký rozsah tématu jsem se zaměřila na skauting v oblasti Olomouce, kde jsem využila svého spojení s Junákem a oslovila tři zasloužilé skauty, Libora Kvapila, Zdeňka Šobra a Josefa Červinku, kteří se zapojili do kvalitativního výzkumu v rámci orální historie.

Záměrem první kapitoly, bylo uvést český skauting do kontextu národních poměrů i jeho vztahu ke světovému hnutí. Ve stručnosti zde byl popsán jeho historický vývoj až do roku 1950. Jsou zde vyzdvíženy významné historické milníky, které se na vývoji skautingu v našem prostředí podepsaly.

Následující kapitola posloužila ke konfrontaci dvou pramenů, které představovaly argumentační základnu jak pro pohled skautský, tak komunistický. Zde jsem zdůraznila jistou tendenčnost obou použitých děl, které nebyly vytvořeny jako objektivní informační zdroj, ale obě svým způsobem sloužily jako nástroj propagandy.

Poslední kapitola se pak již zabývá konkrétní skautskou praxí v Olomouci, ke které připojují svá svědectví také výše zmínění pamětníci. Prvním milníkem je rok 1950, kdy byl Junák poprvé oficiálně vládnoucí komunistickou stranou zakázán. Nicméně i přes to zde pár měsíců existovala tajná družina Tygrů, z jejíž činnosti se dochovala družinová kronika.

Další velký okamžik nastal v roce 1968, kdy „socialismus s lidskou tváří“ dostal prostor v rámci tzv. pražského jara. Pro skauting to znamenalo velké obnovení činnosti, které s sebou neslo obrovskou podporu obyvatelstva. Obnovovali se tradiční oddíly a vznikaly také úplně nové, opět se tábořilo a organizovaly lesní a rádcovské školy. Nová existence hnutí však trvala jen dva roky, neboť nastalo nové utvrzování režimu v období tzv. normalizace a Junák byl opět rozpuštěn.

V sedmdesátých a osmdesátých letech existovalo několik možností, jak se ke zrušenému skautingu postavit. Některým oddílům bylo umožněno v prakticky nezměněném složení přestoupit pod jiné dětské organizace, spadající pod SSM. Další svou činnost ukončili. Také zde existoval skauting konspirační, do kterého se nejčastěji zapojovali starší (plnoletí skauti), kteří nenesli zodpovědnost za členy oddílů. Zde je podrobněji popsán oddíl Josefa Červinky, Olomoucká Trojka, který vznikl v Olomouci pod organizací TOM v roce 1982 a existuje dodnes. Další svědectví se týkají existence skupiny oldskautů kolem Libora Kvapila a Zdeňka Šobra, kteří se během sedmdesátých a osmdesátých let scházeli a rozpravovali, mimo jiné, o skautské filozofii. Ke konci komunistického režimu se také odehrálo několik tajných slibů, které neušly pozornosti StB, což vyústilo v hromadný výslech účastníků těchto setkání v roce 1986. Probíhající vyšetřování však nakonec nemělo žádnou dohru, totalitní režim byl již na ústupu. Vyvrcholení nastalo tzv. sametovou revolucí na podzim roku 1989. Po pádu socialismu zažil československý skauting ve své historii třetí znovuoobnovení a jeho činnost se rozvíjí dodnes.

Pro svou práci jsem čerpala, mimo literatury, z archivního materiálu uloženého ve Státním okresním archivu Olomouc, ale také z kronik, které mi byly poskytnuty samotnými narátory. Ve spolupráci s Archivem bezpečnostních složek bohužel nebyl nalezen žádný dochovaný spis či dokument vztahující se k výše popsaným výslechům oldskautů na stanici StB v Olomouci.

Závěrem lze jen těžko hodnotit, zda se podařilo v této práci dostat alespoň formální objektivitu, nicméně historie, zvláště ta nedávná, se nás přímo dotýká a je proto nemožné zůstat při jejím hodnocení úplně bez emocí.

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura:

- BŘEČKA, B.: *Kronika českého skautského hnutí*. Brno 1999, 323 s.
- FIALA, P. a kol.: *Komunismus v České republice*. Brno 1999, 315 s.
- KAPLAN, K.: *Sociální souvislosti krizi komunistického režimu v letech 1953-1957 a 1968-1975*. Svazek 9, Praha 1993, 98 s.
- LEŠANOVSKÝ, K.: *Komunismus a skauti-komunisté*. Praha 2014, 60 s.
- LEŠANOVSKÝ, K.: *Se štítem na štítě*. Praha 2000, 278 s.
- NOSKOVÁ, J.: *Biografická metoda a metoda orální historie*. Brno 2014, 109 s.
- OTTO, Jan: *Ottův slovník naučný*. Devátý díl, Praha 1895, 1037 s.
- SVOBODA, M.: *Hledání zaváté stezky*. Praha 1994, 304 s.
- ŠATORA, R. a kol.: *Skautské století*. Praha 2012, 253 s.
- TICHÁK, M.: *Po stopách skautů na Olomoucku*. Olomouc 1994, 92 s.
- VANĚK, M. a kol.: *Ostrůvky svobody*. Praha 2002, 350 s.
- VANĚK, M. – MÜCKE, P.: *Třetí strana trojúhelníku*. 2. vyd. Praha 2015, 326 s.

Rozhovory:

- Rozhovor s Liborem Kvapilem vedla Eliška Starostová, 12. 12. 2017.
- Rozhovor se Zdeňkem Šobrem vedla Eliška Starostová, 30. 1. 2018.
- Rozhovor s Josefem Červinkou vedla Eliška Starostová, 6. 3. 2018.

Prameny:

- KANTOR, L.: *Potemnělá lilie*. Olomouc 2013, 11 s. (nepublikovaná práce)
- POLEDŇÁK, A.: *Skauting ve službách podněcovatelů války*. Praha 1953, 94 s.
- SVOJSÍK, A. B.: *Základy Junáctví*. 3. nezměn. vyd. podle r. 1912, Praha 1991, 724 s.

1. oddíl, Družina Tygrů: kronika (1950-1951), Olomouc (nearchivováno).

Olomoucká Trojka: kronika (1982/1983), Olomouc, s. 1. (nearchivováno)

Státní okresní archiv Olomouc (dále SOkA Olomouc), fond M 5-65 Základní devítiletá škola, 1. -5. ročník, Olomouc, Na Vozovce, NAD 305, kronika inv. č. 1.

SOkA Olomouc, fond M 5-124 Základní škola Olomouc, tř. Svornosti, NAD 2336, kronika inv. č. 1.

SOkA Olomouc, fond M 5-120 Základní škola Olomouc, Tererovo nám. NAD 2326, kronika inv. č. 1, inv. č. 2, inv. č. 3.

SOkA Olomouc, fond M 5-65 Základní devítiletá škola, 1. -5. ročník, Olomouc, Na Vozovce, NAD 305, kronika inv. č. 1.

SOkA Olomouc, fond M 5-106 Okresní dům pionýrů a mládeže Olomouc, NAD 346

SOkA Olomouc, fond M 5-106 Okresní dům pionýrů a mládeže Olomouc, NAD 346, dílčí inventář č. 1609, s. 11.

SOkA Olomouc, fond M 5-106 Okresní dům pionýrů a mládeže Olomouc, NAD 346, karton 2, inv. č. 128.

SOkA Olomouc, fond M 5-106 Okresní dům pionýrů a mládeže Olomouc, NAD 346, Deník kroužku pěší turistiky I., inv. č. 68.

SOkA Olomouc, fond M 5-106 Okresní dům pionýrů a mládeže Olomouc, NAD 346, karton 3, inv. č. 134.

Internetové zdroje:

KANTOR, Lumír: Lubomír Kantor – Čibi, Čibiabos. Skaut, muzikant a učitel. A můj táta. In: <https://www.lumirkantor.cz/cibiabos/> [cit. 6. 5. 2018]

Skautský institut: *Skautské století*. In: <https://www.skautskyinstitut.cz/skautske-stoleti/> [cit. 9. 5. 2018]

Skaut: *Zajímavá fakta a čísla*. In: <https://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/fakta-cisla> [cit. 9. 5. 2018]

JECH, V.: Svojsíkův oddíl: *Historie*. In: <http://www.so-novinky.obadalek.cz/svojsikuv-oddil/> [cit. 11. 5. 2018]

ROZSÍVAL, Š.: *O Jesenické lesní škole*. In: <https://jels.skauting.cz/> [cit. 14. 5. 2018]

Olomoucká Trojka: *Stručná historie oddílu*. In: <http://olomouckatrojka.wz.cz/index.php> [cit. 11. 5. 2018]

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Alois Poledňák. In: <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=3313&org=283> [cit. 8. 5. 2018]